

MASARYKOVA UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra sociální pedagogiky



**Krize mužské role v postmoderní
společnosti?**

Diplomová práce

Brno 2011

Vedoucí práce:
Mgr. Radim Šíp, Ph.D.

Autor práce:
Michaela Filipová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny, které jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Brně dne 15. dubna 2011

Michaela Filipová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce Mgr. Radimu Šípovi, PhD. za jeho podnětné rady a připomínky k tomuto textu.

Děkuji také svému příteli za jeho podporu a všem respondentům, bez kterých bych nemohla realizovat své výzkumné šetření.

Bibliografický záznam práce

FILIPOVÁ, M. *Krize mužské role v postmoderní době? : diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2011. 69 l.
Vedoucí diplomové práce: Mgr. Radim Šíp, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce „Krise mužské role v postmoderní společnosti?“ se zabývá pohledem vybraných mužů na to, jaká očekávání od nich panují v současné české společnosti s ohledem na jejich genderovou příslušnost.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Část teoretická se nejprve zaměřuje na pojem „identita“ a na složitý proces jejího utváření s důrazem na proces utváření identity mužské. Ústřední oddíl teoretické části se věnuje tématu proměny mužské role v kontextu historie. Závěrečná část se zabývá otázkou tzv. krize maskulinity, která bývá v současnosti stále více předmětem odborných i laických diskusí. V praktické části je pak stanoven cíl výzkumného šetření, jsou předloženy použité metody a interpretována získaná data.

Klíčová slova

mužství, krize, identita, sociální role, postmoderní společnost, sociální obraz

Annotation

Diploma thesis „Crisis of the male role in the postmodern society?“ deals with a view of chosen men on what presently does the society expect of them relative to their gender affiliation.

The thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part firstly concentrates on „identity“, and on a process of its forming with the emphasis on the forming of masculine identity. The main part of the theoretical section engages in issue of the crisis of masculinity, which is more and more matter of both, professional and lay discussions. In practical part objective of research, methods and data interpretation are mentioned.

Keywords

masculinity, crisis, identity, social role, postmodern society, social image

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Mužská identita a její utváření.....	9
1.1 Vymezení pojmu.....	9
1.2 Proces konstruování maskulinity	12
1.2.1 Utváření identity v pohledu teorií.....	13
2 Mužská role v historicko-společenském kontextu	18
2.1 Tradiční společnost.....	18
2.2 Moderní společnost.....	20
2.3 Postmoderní společnost	23
3 Fenomén krize maskulinity.....	27
3.1 Projevy.....	28
3.2 Příčiny.....	29
3.3 Možná řešení.....	30
4 Shrnutí teoretické části.....	33
EMPIRICKÁ ČÁST	34
5 Výzkumné šetření	34
5.1 Výzkumný problém a cíle výzkumného šetření.....	34
5.2 Použité metody a techniky	35
5.3 Výzkumný soubor.....	36
5.4 Průběh výzkumného šetření.....	41
5.4.1 Přípravná fáze výzkumného šetření.....	42
5.4.2 Sběr dat.....	42
5.4.3 Analýza textu.....	44
5.5 Kategorizace	44
5.5.1 Mužský ideál	45
5.5.2 Český muž = nevychovaný muž?	47
5.5.3 Alternativní mužství	48
5.5.4 Muži v oslabení?	51
5.5.5 Očekávání společnosti	53
5.5.6 Vyrovnávání se stereotypy	58
5.5.7 Přerod v muže.....	61
6 Shrnutí empirické části	64
ZÁVĚR.....	66
POUŽITÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE.....	67

ÚVOD

Stále více žen pocítuje jako problém najít vhodného partnera pro život, muži jsou dle nich buď příliš mužní (ve smyslu muže „macha“ s důrazem na tradiční hodnoty) nebo naopak příliš zženštilí, kdy nejsou pro partnerku dostatečnou oporou. Právě tato myšlenka, se kterou jsem se ve svém okolí mezi ženami setkávala, mne přivedla k otázce, zda je celá tato situace dána přílišnou náročností a vybíravostí žen, nebo se dnešní muži opravdu pohybují mezi těmito dvěma extrémy. Zajímalo mne, co stojí za tímto fenoménem - prošla snad mužská role a očekávání, která jsou do ní promítány, nějakou přeměnou?

Na tuto problematiku jsem se chtěla zaměřit právě z pohledu samotných mužů. Připadalo mi totiž, že v dnešní společnosti se pozornost soustřeďuje spíše na ženy. Často slyšíme o diskriminaci žen, o jejich vykořisťování či o zobrazování jako pouhých sexuálních objektů. Téma mužství a vůbec problémy mužů naopak zůstávají skryty. Proto mne zajímalo, s jakými nesnázemi se potýkají oni, jak se jim žije v dnešní době, kdy jsou ženy stále více emancipované a jak to ovlivňuje jejich pohled na svět a jejich vztahy. To, že problematika mužů zůstává v pozadí je ale nejspíš i tím, že sami muži o svých problémech moc nemluví.

Podle mého názoru je ale důležité se otázkou mužství zabírat, a to i v rámci sociální pedagogiky. Mužská role totiž zastává významnou úlohu ve výchově, především pak ve výchově synů. Kvůli nárůstu rozvodovosti však mnohým dětem otec dnes chybí, protože dítě je většinou svěřeno do péče matky. Také vlivem stále se zvyšujících nákladů na život, je otec v současné rodině přítomen jen zřídka, protože většinu času tráví v zaměstnání. Následkem toho dětem chybí tolik potřebný mužský vzor, což může mít neblahý vliv na jejich vývoj. Navíc se stále rostoucími nároky na výkon a větší samostatnost žen, dochází podle některých psychologů¹ a sociologů² k tomu, že má mnoho mužů pocit nedostatečnosti, stávají se neurotickými a své problémy neumí řešit konstruktivně. Již ze statistik vyplývá, že muži mnohem častěji propadají

¹ Např. Jára

² Např. Šmídová

alkoholu, gamblingu, páchají sebevraždy či si své potíže vybíjejí násilím na ženách. To vše pak samozřejmě mohou přenášet i na dítě, což může být rizikové pro vznik problémového chování.

Většina bakalářských či diplomových prací se tématem maskulinity zabývá z hlediska toho, jak je prezentováno v českých médiích, zejména v lifestylových časopisech. Já jsem se rozhodla zaměřit na to, jak na svou genderovou identitu v současné společnosti nazírají samotní muži.

Za teoretický cíl diplomové práce si kladu přiblížit problematiku identity a procesu jejího utváření se zřetelem na utváření identity rodové, a to především u mužů. Hlavní část věnuji tomu, jak se role muže měnila v průběhu dějin a poukazuji na faktory, které v procesu jejich přeměny sehrály důležitý význam. V závěru teoretické části rozebírám fenomén, o kterém poslední dobou poměrně často slycháváme na veřejnosti, fenomén krize maskulinity.

Výzkumným cílem práce je zjistit, jak muži vnímají v současné české společnosti svůj *sociální obraz*. Tento termín si definuji jako soubor očekávaného chování, vlastností a dovedností, které společnost do těchto mužů promítá vzhledem k jejich genderové příslušnosti.

Tématem mužské role a její proměny se u nás zabývají např. Iva Šmídová z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, Martin Jára či Olga Sommerová. Ve světě jsou pak mimo jiné Elizabeth Badinter, Steve Biddulph nebo Michael Kimmel.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Mužská identita a její utváření

1.1 Vymezení pojmu

S pojmem *identita* se někdy setkal asi každý z nás. Problém je, že je tento termín užíván často nejednoznačně a nepřesně, došlo k jeho zlidovění. Většinou se užívá a vysvětluje v jeho nejobecnějším slova smyslu jako totožnost. Ve skutečnosti ani mezi odborníky není jednoznačná shoda v definici tohoto složitého termínu. Existuje mnoho přístupů, které identitu vymezují, každý z nich trošku jinak. Považuji za vhodné na tomto místě zmínit některé z definic, které jsou v literatuře popisovány, neboť bez nich by nebylo možné s daným pojmem dále pracovat.

Když tedy nahlédneme do psychologického slovníku, dozvíme se, že identita je „*soubor rysů podle nichž je jedinec znám v určité skupině.*“ (Hartl, 2010, s. 74).

V sociologickém slovníku je identita rozpracována o něco podrobněji - říká, že identita je jakýmsi „*hlubokým pocitem vlastní totožnosti, který je založený na prožívání vlastní kontinuity*“ (Jandourek, 2010, s. 104). Tím nám identita odpovídá na to, kdo nebo kým vlastně jsme. Toto vymezení zmiňuje také souvislost identity se sociálními rolmi, které člověk v průběhu života hraje - uvádí se zde, že identita je v podstatě souhrnem těchto různých rolí.

Nakonečný (2009) ve své práci užívá jako synonymum identity termín sebepojetí. Dá se však říci, že tím dochází k nejednoznačnému užívání a také záměně pojmů. Jako by autor vnímal identitu jako proměnnou, která existuje sama o sobě, oddělenou od vnějšího světa.

Identitu jako tzv. „typifikační schéma“ pojímá Szaló (2003), který se domnívá, že identita je vždy produkováána prostřednictvím vědění a jazyka. Jako příklad lze uvést to, když různým lidem vyprávíme stejný příběh. Na každého může zapůsobit (a pravděpodobně také zapůsobí) naše vyprávění jinak, každý získá o něco odlišný obraz hlavního hrdiny příběhu v závislosti na jeho vlastních osobních zkušenostech, hodnotách, postojích apod.

Podle Ricouera (2000) je identita člověka dána jednak jeho odlišností od jiných a jednak trvalostí jeho typických rysů bez ohledu na měnící se okolnosti v jeho životě a ubíhající čas.

Dynamičnost a proměnlivost identity zdůrazňuje Sloboda (2007). Identita není celý život stejná, ale mění se v závislosti na době, kultuře a mnoha jiných faktorech. Tento postoj zaujímají také jiní autoři radící se k různým postmoderním přístupům k identitě. Např. Szaló píše, že „*identity jsou soustavně produkovány jako formy vědění v rámci strukturálních podmínek dynamické nestability a přechodné stabilizace.*“ (Szaló, 2003, s. 18). Pro postmoderní pojetí identity je charakteristické, že velký význam přičítá vlivu historie, kultury a vůbec konkrétní situaci, ve které se jedinec nachází. To vše podle postmoderních autorů identitu nevyhnutelně ovlivňuje. Spíše než na samotného jedince, je tedy pozornost zaměřena na vnější prostředí, jehož je součástí. Dalším rysem postmoderního náhledu na identitu je tvrzení, že člověk nemá pouze jednu identitu, ale má jich více a střídá je v závislosti na tom, jakou roli právě hraje. Vzhledem k tomu, že dnešní doba je charakteristická svou hektičností, narůstáním počtu možností a úloh, které v životě člověk zastává, se domnívám, že právě postmoderní pojetí identitu chápe v celé její komplexnosti a ztotožňuje se s ní.

V literatuře se lze také setkat s rozdělením identity na identitu osobní a identitu sociální. *Osobní identita*, nebo také sebe-identita, vychází zevnitř a souvisí spíše s tím, jak člověk sám sebe definuje a s obrazem, který si o sobě následně utváří. Tvoří ji soubor znaků, které jsou pro daného člověka typické (např. cílevědomost, fyzická atraktivita, vysoká emotivita apod.). Někteří autoři³ hovoří v této souvislosti o tzv. středu osobnosti, kterým se odlišujeme od ostatních. *Identita sociální* odkazuje k příslušnosti člověka k určité skupině - jde tedy o sociální kategorii (Bačová, 2008). Oba dva „druhy“ identity ale nemohou bez sebe vzájemně existovat. Jedna odkazuje vždy ke druhé, protože člověk je tvor společenský a vždy je v interakci s druhými lidmi, s kulturou, ve níž vyrůstá, žije v nějakém historickém období, které má svá specifika, atd. Identitu tudíž nemůžeme definovat izolovaně a vztahovat pouze na samostatnou

³ Např. Szaló

osobnost člověka. Vždy, když se zabýváme tímto složitým pojmem, měli bychom brát v potaz jak specifika jedince, tak kontext sociálního prostředí, ve kterém se pohybuje.

Pro účely mé práce považuji za nezbytné vymezit také pojmy pohlavní a genderová identita, neboť s nimi – zejména s pojmem genderové identity - budu dále pracovat.

Pohlavní identitou rozumíme biologickou kategorii, která je dána na základě anatomických rozdílů mezi muži a ženami (Renzetti, 2003). To, že se však narodíme jako muž či žena ovšem ještě neznamená, že se jím/jí také musíme cítit. Pohlavní identitu ženy nebo muže získáváme tedy pouze na základě toho, že se narodíme s příslušnými ženskými nebo mužskými orgány, kdežto genderovou identitu teprve na základě toho, že se také jako žena či muž cítíme, chováme a vnímá nás tak i okolí.

Genderová (rodová) identita je jednou z vývojově nejstarších součástí identity. Na rozdíl od identity pohlavní se jedná o sociální kategorii, která vyplývá jednak z toho, jak se člověk chová a jak prožívá sebe sama (zda se cítí být mužem či ženou), a jednak z toho, jak k danému člověku přistupuje v tomto smyslu jeho okolí. Jde vlastně o soubor (typických) charakteristik, které danému pohlaví ve společnosti přisuzujeme a které od nich také očekáváme (např. tvrdíme, že ženy jsou jemné, křehké, muži naopak bývají silní, průbojní apod.). Je tedy zřejmé, že gender je utvářen společností. Patrný rozdíl mezi pohlavní a genderovou identitou spočívá i v jejich označení – výrazy „ženský“ a „mužský“ jsou biologickými termíny, vztahují se tedy k pohlavní identitě a výrazy „feminní“ a „maskulinní“ jsou pojmenováním odkazujícím k sociálním rozdílům mezi pohlavími, tedy k genderu (Oakley, 2000). Zastoupení obou těchto kvalit je u každého člověka jiné. Obvykle ale u mužů převládá maskulinita nad feminitou a naopak. Existují samozřejmě lidé, jejichž pohlavní identita neodpovídá jejich prožívání sebe sama – transexuálové se cítí ve svém těle uvězněni. Tady pak nastupuje moderní medicína, která jim dnes již umožňuje změnit biologické pohlaví tak, že je v souladu i s jejich identitou genderovou. *„Zde je tedy biologie doslova tou modelovatelnou součástí, která se upraví podle identity – není to naopak, identitu nemodeluje biologie.“* (Janošová, 2008, s. 126). Vidíme tedy, že k tomu, abychom byli mužem nebo ženou, se nestačí

pouze narodit s příslušnou biologickou výbavou, ale musíme se jimi teprve stát v konfrontaci s naším okolím.⁴

Jak již bylo zmíněno výše, rodová identita chlapce (pokud opomineme problematiku transexuality) je nazývána *maskulinitou*. Maskulinita označuje soubor vlastností charakteristických pro jedince mužského pohlaví, přičemž tyto vlastnosti se různí v závislosti na mnoha vnitřních i vnějších faktorech, jako je např. daná kultura, ve které člověk žije, konkrétní doba, do které se narodí, věk či životní etapa, v níž se právě nachází, rasa apod. Obraz mužství tedy není všude na světě stejný, i když vlivem globalizace se stále častěji připodobňuje mužství typickému pro vyspělé země západu. Dokonce i v rámci jedné společnosti (myšleno ve smyslu jednoho státu), se vyskytuje více představ o maskulinitě – jiný dojem bude např. působit mladý muž na vrcholu kariéry a jiný dojem zase muž-senior. Samozřejmě také některé jejich charakteristiky budou odlišné v souvislosti s jejich věkem. Connell (1987) uvádí, že v každé společnosti bývá jeden druh maskulinity preferován více a je brán jako norma, ke které by měl každý muž směřovat. Tato obecná představa o mužství, převládající v dané společnosti, je označována jako tzv. *hegemonní maskulinita*. Lze tedy říci, že různé maskulinity, které vedle sebe v dané společnosti koexistují, nejsou rovnocenné.

V další kapitole se zaměřím na to, jak se vlastně rodová identita konstruuje – jak se stane z člověka muž nebo žena?

1.2 Proces konstruování maskulinity

Na to, jak přesně dochází u člověka k formování genderové identity, mezi odborníky dosud neexistuje zcela jednotný názor. V sociálních vědách, zejména v psychologii a sociologii se této problematice věnuje několik teorií, přičemž každá z nich vyzdvihuje význam mírně odlišných faktorů. Jisté je, že proces utváření genderové identity není jednoduchou záležitostí a jeho průběh závisí na mnoha faktorech. Samozřejmě tím hlavním je naše nejbližší okolí, tedy rodina, později škola a vrstevníci, a v neposlední řadě i média.

⁴ Při definování genderové identity vycházím z feministického paradigmatu. Jiný pohled na gender mají strukturální funkcionalisté.

Nejprve se budu věnovat třem nejvýznamnějším teoriím, které o problematice utváření identity pojednávají a následně se pokusím přiblížit, v čem je tento proces specifický u chlapců.

1.2.1 Utváření identity v pohledu teorií

1.2.1.1 Teorie identifikační

Identifikační teorie je dávana do souvislosti především s psychoanalýzou a jejím zakladatelem Sigmundem Freudem. Podstatu identifikační teorie tvoří myšlenka, že pohlavní identitu člověk získává na základě jeho nevědomé identifikace s rodičem stejného pohlaví v předškolním věku (okolo čtyř let), kdy se pozornost přesouvá na oblast genitálií. Dítě je v této době fascinováno tělem, začíná si všimnout biologických odlišností mezi muži a ženami a uvědomovat si je. Následkem toho u něj dochází k různým intrapsychickým konfliktům, které se podle Freuda odlišují v závislosti na tom, zda jde o chlapce či o dívku. Chlapec se v tomto období (Freud je označuje jako falické), silně citově připoutává k matce, přičemž tento vztah dočasně nabývá erotického rázu. Zároveň se však chlapec obává otce – toho pokládá za rivala v lásce a soupeří s ním o matčinu pozornost.⁵ Současně má chlapec strach, že se mu otec pomstí kastrací, pokud s ním nepřestane soutěžit.⁶ Díky tomu nakonec chlapec matku odmítne a pokouší se přemoci bázeň z otce tím, že se snaží být jako on, ztotožní se s ním. Jednou z nejčastějších výhrad, která bývá Freudově identifikační teorii vytýkána, je jeho tvrzení, že mužská identita (na rozdíl od ženské) je vrozená a představuje přirozenou podobu rodové identity i pro dívky. Freud to vysvětluje tím, že zatímco primární vztah dívky k matce je homosexuální, prvotní vztah chlapce k ní je heterosexuální. Proto je proces utváření identity u dívek složitější. V současné době se odborníci naopak přiklání k tvrzení, že daleko komplikovanější je stát se mužem. V prvním stadiu vývoje, kdy se mezi matkou a dítětem vytváří symbióza, se totiž dívky s matkou nutně identifikují pevněji, a je to díky tomu, že mají společný rod. Chlapci naproti tomu narážejí na více překážek, hlavně na hrozbu přílišného spoutání s matkou. Nebezpečí spočívá v tom, že

⁵ Daný jev je známý jako tzv. Oidipův komplex

⁶ Tyto obavy označil Freud jako tzv. kastrační úzkost

pokud se chlapci nepodaří bez potíží oddělit od ženství matky, nebude schopný v sobě dostatečně rozvinout maskulinitu (Janošová, 2008).

1.2.1.2 Teorie sociální

Teorie sociálního učení vychází při formulaci myšlenek týkajících se utváření rodové identity z behaviorismu. Znamená to, že za hlavní činitele působící na její formování, považuje sociální prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Tedy především autority jako jsou rodiče či vychovatelé. Tím se liší od předchozí teorie identifikační, která přikládala v celém procesu získávání genderové identity větší roli samotnému dítěti, jež bylo aktivním tvůrcem. Podstatou osvojování si příslušné identity je podle této teorie mechanismus posilování, kdy žádoucí chování dítěte (ve smyslu chování, které odpovídá jeho genderu) je odměňováno a naopak chování nežádoucí (tedy chování, kterému dle všeobecných měřítek genderu dítě neodpovídá), je rodiči a celkově okolím trestáno. V podstatě lze říci, že dle této teorie mají velký vliv na utváření identity genderové stereotypy, které se vyskytují všude kolem nás. Genderové identity se děti „učí“ také nepřímou cestou, že pozorují chování druhých a pak je buď napodobují, nebo se mu naopak vyhnou, podle toho, zda ho považují za přitažlivé či nikoli (Janošová, 2008). Obecně je známo, že genderová nepřizpůsobivost je (v západní společnosti) mnohem méně tolerovaná u chlapců než u dívek, což je dáno zde existujícími, nepřiměřenými obavami ze zženštilosti.

1.2.1.3 Kognitivně vývojová teorie

Hlavním představitelem a zároveň zakladatelem teorie je americký psycholog L. Kohlberg. V jeho pojetí prochází jedinec při získávání genderové identity fázemi, které odpovídají etapám jeho morálního vývoje. Dítě si v prvním stadiu začíná uvědomovat, že muži a ženy se od sebe navzájem liší a vytvářejí tak dvě různé skupiny. Následně na základě podobnosti poznává, ke které z těchto dvou skupin patří, a zjišťuje, že příslušnost k danému pohlaví není jen záležitostí přítomnosti, ale přetrvává celý život. Dítě se dle Kohlberga učí genderu jaksi přirozeně, protože je zvědavé a má snahu porozumět okolnímu světu. K tomu si aktivně vytváří různá schémata, která mu jeho snahu ulehčují. Jedním z nich je právě schéma genderové, které mu ulehčuje zařadit se buďto do světa mužského či světa ženského (Renzetti, 2003).

Přiblížili jsme si tedy tři nejvýznamnější teorie, které se nesnadné problematice formování genderové identity věnují a které už naznačily, že budování identity probíhá také odlišně u chlapců a odlišně u dívek. Na tomto místě bych se chtěla blíže zaměřit na některá specifika, která jsou charakteristická právě pro vývoj chlapců. Samozřejmě zmíním i zvláštnosti doprovázející vývoj dívek - bez jejich definování by nebylo možné definovat ani charakteristiky chlapeckého vývoje.

Například podle Badinter (2005) mají dívky celý proces snadnější tím, že ženská identita je zakládána jaksí přirozeně - dnem, kdy dívka dostane první menstruaci. U chlapců však podobný způsob „zasvěcení“ chybí. Navíc u chlapců je formování identity složitější i v tom, že jim často chybí vzor stejného pohlaví, se kterým by se mohli v dětství identifikovat. Je to dáno především tím, že většinou jsou to ženy, které s dítětem zůstávají na mateřské dovolené a tráví tak s dětmi více času než otec.

Proto, aby si mohl chlapec vytvořit zdravou rodovou identitu, je nutné, aby se včas odpoutal od matky, zvládl překonat původní symbiózu s ní. To může být provázeno tzv. *deidentifikací*, kdy má chlapec snahu vytěsnit ze svého projevu, chování, pocitů apod. to, co v minulosti od matky přijal. To může být způsobeno jeho obavami z toho, že by mohl být považován za ženu. Neméně důležitá je však přítomnost otce, jakožto rodiče stejného pohlaví, se kterým by se dítě mohlo naopak *identifikovat*. Z výše popsaného vyplývá, že utváření identity u dívek je vztahové a naproti tomu utváření identity u chlapců je opoziční (Janošová, 2008). Chlapci se tak vyvíjí zejména na základě toho, co nepovažují za ženské a v tomto smyslu také chápou obecně kategorii mužství. Úkolem chlapců je v průběhu vývoje dokázat ostatním (ale i sobě) především tři věci: „že *není žena, dítě ani homosexuál*“ (Badinter, 2005, s. 40). Na důležitost přítomnosti otců, ale i jiných mužských vzorů při osvojování identity apelují především zástupci mužského hnutí, jako např. R. Bly nebo S. Biddulph.

Jako specifické v procesu konstruování mužské identity zmiňuje Renzetti (2003) význam činností, kterými se mladí chlapci vymezují vůči ženskému světu, jakými mohou být např. „vloupání“ se do zakázaných míst, vzájemné popichování, vulgární žerty, upoutávání pozornosti na veřejnosti apod. toto chování bývá motivováno touhou předvést se, získat uznání či obdiv. Hlavní smysl pak spočívá v tom, že si těmito

aktivitami chlapci potvrzují svou mužskost – dávají jimi najevo, že nejsou ženy (což je jedním z důkazů, který musí svému okolí podat).

Již jsme si řekli, že významný podíl na procesu utváření rodové identity má to, jaká očekávání ohledně jednání do jedince promítá jeho okolí. Toto očekávané chování je označováno pojmem *genderová role*. V podstatě jde o souhrn přesvědčení o tom, jací by muži a ženy měli být vzhledem k jejich příslušnosti k danému pohlaví (Janošová, 2008).

Očekávání společnosti od mužů a od žen se odlišují, a to již od raného dětství. V mnohých výzkumech bylo vyzorováno, že už těsně po porodu, má okolí tendenci se k dětem chovat rozdílně na základě jejich pohlaví. Na holčičky se např. více šišlá a matky je častěji chovají v náručí, protože jsou považovány za křehčí. Rozdílnost je patrná také při výběru hraček. Dívkám jsou předkládány panenky, chlapcům zase autíčka či různé stavebnice. Přitom „správnost“ ve výběru hraček, ale i v chování odpovídajícímu mužské roli, je posuzována přísněji u chlapců. (Oakley, 2000). Pokud si totiž vyberou hračku pro ně genderově nepřiměřenou, případně se u nich projeví nějaká vlastnost obecně považovaná za ženskou (např. citlivost), jsou ihned vystaveni kritice či posměchu. Dobře je to vidět na obratech jako „Buď chlap“ nebo „Chlap přece nebrečí“, která chlapcům vlastně říkají, že své mužství musí neustále dokazovat.

Právě díky těmto mnohdy stereotypním očekáváním, se již od útlého dětství učíme naší genderové identitě. Postupem času dané požadavky přijmeme za své a stanou se součástí našeho já - dochází k jejich internalizaci.

Typické charakteristiky dnešního mužství musíme tedy odvozovat zejména od výchovy a prostředí, ve kterém je jedinec vychováván. Např. průbojnost či touha s ostatními soupeřit je u chlapců podporována již ve škole, kdy bylo pozorováno, že učitelé jim věnují mnohem více času než dívkám, častěji je vyvolávají a zapojují do diskuse (Bourdieu, 2000). Ideál muže je v dnešní západní společnosti orientován zejména na kariéru, úspěch, dosažení významného postu a sexuální potenci. Náročnost splnit všechna tato kritéria pak z mužů dělá oběti své nadvlády – tato očekávání totiž vylučují přiznání slabého místa a zranitelnosti, tedy vlastností spojovaných tradičně se ženstvím. Právě zoufalá snaha nebýt ženský muže nutí angažovat se v nejrůznějších

sociálních hrách, ve kterých jde o nadvládu. Takovou hrou je např. politika nebo sport. Pokud muž není schopen dostát požadavkům, které jsou s jeho rolí spojovány (což není tak obtížné), dochází u něj ke konfliktu mezi jeho vlastním já a jeho rolí (Keller, 2004).

Kromě socializačních činitelů však v rozvoji „typicky mužských“ vlastností sehraává určitou roli také biologie, konkrétně mužský hormon testosteron. Ten se podílí na charakteristikách jako je např. odvážnost, soutěživost či opovážlivost a je přímo spojován s agresivitou. To by mohlo vysvětlovat i častější násilnou trestnou činnost mužů. Hladina testosteronu se v průběhu života u mužů mění, v nedávné době bylo ale objeveno, že jeho hladina kolísá také v závislosti na sociální situaci, v jaké se muži právě nachází (Nosková, 2010). Například u ženatých mužů se tento hormon vyskytoval v menší míře než u mužů, kteří nežili v partnerském svazku. Byla tak nalezena pravděpodobná souvislost s tím, že čím více se muži pohybují mezi ženami a v domácím prostředí, tím méně jsou také progresivní a soutěživí v zaměstnání. Pokud tedy ženy chtějí muže, který bude cílevědomý a průbojný, a zároveň mu říkají, aby se věnoval více rodině, muži tomu pravděpodobně nebudou schopni dostát. Tento požadavek je navíc silně ambivalentní.

V této kapitole jsem svou pozornost zaměřila na téma identity. Snažila jsem se poukázat na komplikovanost tohoto pojmu a hlavně nejednoznačnost smyslu, ve kterém se dnes užívá. Podrobně jsem popsala proces budování identity a zdůraznila určitá specifika, která doprovází vývoj identity mužské.

2 Mužská role v historicko-společenském kontextu

V této kapitole se budu zabývat proměnami, kterými postupně prošla role mužů v průběhu času. Tyto změny se pokusím ukázat na pozadí historického vývoje a dát do souvislosti s tím, jak se měnila role ženy. Pro účel přehlednosti práce dále rozčleňuji tento oddíl do tří úseků, v nichž uplatňuji v sociálních vědách obecně uznávané rozdělení společnosti na společnost tradiční a moderní a připojuji charakteristiku společnosti postmoderní.

2.1 Tradiční společnost

O tradiční společnosti hovoříme v souvislosti s tím, jak lidé svá obydlí začali soustřeďovat na jedno místo – kolem orné půdy. Společnost přešla k zemědělství, které se stalo hlavním zdrojem obživy. Nejprve žili lidé v malých skupinách a vyráběli statky pouze pro svou spotřebu, popřípadě směňovali produkty své práce s komunitou, která žila v blízkosti. Celodenní práce na poli byla velice náročná a zpravidla vyžadovala zapojení celé rodiny. Jak jen to bylo možné, pomáhaly s prací i děti, díky čemuž byly (na rozdíl od dnešní doby) v těsném kontaktu s rodiči. Vazby mezi lidmi byly tedy daleko užší, trávili spolu více času, protože práce byla soustředěna v prostředí domova.

Postupem času však díky dostatku potravin mohla vznikat také různá řemesla, ale i první specializovaná povolání a zemědělství už nebylo jedinou obživou. Výroba statků pomalu přestala sloužit pouze pro vlastní užitek. I přesto, že dělba práce byla stále složitější, převážná většina obyvatel ještě pořád pracovala v prostředí domova. Řemeslo se předávalo z generace na generaci, z domovů se lidé vzdalovali většinou, pokud chtěli své zboží udat. V tom případě s sebou brali i děti a pospolitost rodiny tak nebyla narušena. I v „pracovním procesu“, kdy se muž věnoval svému řemeslu, nezůstávaly děti stranou. Dívky většinou pomáhaly matce s obstaráváním domácnosti, vařením, vyšíváním a chlapci trávili čas se svým otcem, který je tomuto svému řemeslu učil. Význam společné práce spočíval také v předávání moudrostí, v tom, že chlapec měl možnost vidět svůj identifikační vzor, trávit čas s osobou stejného pohlaví a nevyrůstat pouze v prostředí žen, jako je tomu většinou dnes.

Později vznikala také prvotní menší města a začali se ustavovat první panovníci. V souvislosti s tím docházelo později k rozdělování obyvatel do kast či stavů podle toho, jaké měli postavení ve společnosti. Jednu z nejvýznamnějších pozic zaujímal představitel náboženství, jako např. kněží - a právě náboženství bylo jedním z hlavních kritérií pro ustavení hierarchie ve společnosti. Bylo zvykem, že moc daná sociálním statusem se pak dědila z generace na generaci. Výsadní postavení v tradiční společnosti bylo ale dáno také příslušností k danému pohlaví, konkrétně příslušností k pohlaví mužskému. Počátky nadřazenosti mužů spatřuje Frankl (2003) v období, kdy se právě díky mužům začala zúrodnovat půda a dala jim tak moc považovat se za tvůrce života. Tím, že se pak muži stali vlastníky této půdy, si také vydobyli autoritu a úctu. Dominanci mužů však autor vysvětluje také přítomností pudu, který nazývá jako „*falicko-asertivní*.“ Právě ten muže údajně nutí k tomu, aby si podrobili ženy a celou přírodu „*jíž se snaží přimět k tomu, aby přijala jejich sémě*.“ V souvislosti s nadřazeností mužů se hovoří o tzv. *patriarchátu*, jehož význam lze odvodit z latinských výrazů *pater* (otec) a *archein* (vládnout). V doslovném překladu znamená tedy patriarchát vládou otce. Renzetti definuje patriarchát jako „*pohlavně genderový systém, v němž muži zaujímají nadřazené postavení vůči ženám a v němž jsou vlastnosti a činnosti vnímané jako mužské hodnoceny výše než ty, které jsou vnímané jako ženské*.“ (Renzetti, 2003, s. 22). Samozřejmě, že ne všichni muži měli stejné výhody a všechny ženy stejné nevýhody. Celkové postavení ve společnosti se neodvíjelo pouze od toho, zda šlo o muže či o ženu, ale také od funkce, kterou člověk ve společnosti zastával či majetku, který vlastnil. Všeobecně však lze říci, že muži zaujímal dominantní postavení napříč celou společností, byli totiž ztotožněním lidské bytosti, byli považováni za normu, ke které se poměřovalo vše ostatní - především žena. Status ženy se také odvíjel právě od statusu muže. Muž byl vnímán jako ten, kdo zabezpečuje obživu rodiny. Žena mohla pracovat pouze na poli nebo doma, byla tudíž ztělesněním domácího prostoru, ta, která vychovávala děti a starala se o chod domácnosti (Giddens, 1999).

První požadavky na změnu tohoto uspořádání byly zaznamenány v sedmnáctém století ve Francii. Na nerovnost mužů a žen se jako jedny z prvních odvážily poukázat ženy pocházející povětšinou z vyšších vrstev tehdejší společnosti, tzv. *preciozky*. Pro *preciozky* bylo typické, že si libovaly v životě na „*vysoké noze*“ či intelektuální

konverzací. Spíše než rozum upřednostňovaly city, kterým bychom se dle jejich mínění neměli bránit. Ostře kritizovaly dojednané sňatky a vyjádřily tak právo ženy na opravdovou lásku. Vůbec poprvé také vyslovily požadavek na vzdělávání žen, který se však, jak víme, ujal až mnohem později. S požadavky těchto emancipovaných žen se tehdy ztotožnilo jen pár mužů, pro které se vžilo označení odvozené právě od *preciozek*, tedy *preciozové*. Ti se dokonce začali ženám přibližovat i svým vzhledem – nosili paruky, od žen si vypůjčili i některé prvky v oblékání, užívali parfémy a vůbec dbali o svůj vzhled, na kterém si velice zakládali. Po rovnoprávnosti, ale také po prosazení a uctívání ženských hodnot, volaly v sedmnáctém století i Angličanky, pohybující se opět v prostředí vyšších kruhů společnosti. Toto období přineslo podle Badinter (2005) vůbec první krizi maskulinity –komplementarita mužské a ženské role byla přehodnocena.

2.2 Moderní společnost

Transformace tradiční společnosti ve společnost moderní, jinak nazývanou také jako industriální, je spojena především s obdobím průmyslové revoluce, kdy došlo k radikálnímu technickému pokroku a s tím spojené přeměně procesu výroby statků, a k dalšímu rozrůstání měst i dělby práce. Sociální pozice jednotlivce již není záležitostí dědičnosti, ale je určena především na základě tržní hodnoty jedince. Tím, že vznikají nové instituce zabezpečující vzdělávání, péči o zdraví či výchovu se lidská činnost výrazně specializuje a úlohy, které byly do té doby zajišťovány v domácnosti, se stávají profesí. Ta tím pozbývá své dosavadní funkce. Práce je soustředěna do měst, zejména do prostředí továren či úřadů. To má samozřejmě obrovský dopad také na dosavadní rodinu (Keller, 2004).

Moderní společnost byla i nadále společností patriarchální. Práce většiny mužů se však přesunula do měst, ve kterých se odehrával veškerý ruch a tak se propast mezi mužem a ženou ještě více zvětšovala - jejich práce byla totiž oddělena. Zatímco ideálem ženství byla stále žena pečující o domácnost, kritériem pro mužství se stala ekonomická úspěšnost. Muž byl tedy představitelem veřejného, společenského života a žena ztělesňovala bezpečný život u domácího krbu. Muž si musel vydobýt své postavení ve společnosti prostřednictvím úspěchu v práci a žena získávala postavení ve společnosti především na základě toho, že se stala něčí ženou. Její sociální pozice byla tedy odvozena od pozice muže. Muži již nepracovali společně se svými syny, nemohli je brát

s sebou do zaměstnání a tak veškerá péče o děti zůstala na ženě. V práci trávil muž téměř veškerý čas a nemohl se tak rodině věnovat tak jako doposud. Práce muže - otce je pro jeho děti záhadnou, protože ho při ní nevidí, neví, čím se přesně zabývá, nevidí její konkrétní výsledky a nedokážou si představit, co přesně jeho zaměstnání obnáší. Co se týče dospělých, chlapci tak začali vyrůstat téměř výlučně v prostředí žen. I když jsou děti s otcem v kontaktu, když se vrátí z práce, většinu dne a aktivit sdílí se svou matkou, sourozenci či kamarády. Jak již bylo zmíněno v kapitole o utváření identity chlapců, není to pro ně příliš příznivé, neboť jim pak chybí dospělý vzor stejného pohlaví, se kterým by se mohli identifikovat. Namísto toho hledají své vzory sami mezi sebou, mezi vrstevníky. Ti jim však nemohou předat takové zkušenosti a vzorce chování, které jsou typické pro muže dospělé. Roku 1774 u nás došlo k zavedení povinné školní docházky, péče o děti se tak částečně přesunula do institucí určených ke vzdělávání. Bohužel ani tam nebyl dostatek učitelů – mužů, kteří by snad mohli posloužit chlapcům jako identifikační vzor. Tento problém Renzetti (2003) zdůvodňuje tím, že učitelství bylo tehdy vnímáno jako špatně placená profese, jejímž prostřednictvím není možné zabezpečit rodinu. Navíc ženy v té době nebyly vnímány jako živitelky rodiny, tudíž se zaměstnavatelům z ekonomického hlediska vyplatily mnohem více.

To, že chlapci vyrůstali téměř bez mužského vzoru, mělo u nich podle Biddulpha (2007) za následek pocity zármutku, protože ztratili otcovskou lásku a kontakt. Dále k tomu uvádí, že mladíci potřebují být povzbuzováni, aby si věřili a aby se vyznali nejen ve světě okolo, ale i sami v sobě. Tuto potřebu označuje autor jako tzv. *hlad po otcí* a považuje ji za biologicky danou.

Proti striktnímu rozdělení rolí se opět ozvaly ženy, nyní byl však jeden z rozdílů v tom, že se již nejednalo výlučně o ženy z vyšších vrstev společnosti. Vzniká feministické hnutí, které je v Evropě spjato zejména s obdobím Velké francouzské revoluce. Vývoj feminismu prošel několika stadii, pro která se v literatuře vžíla označení „vlny feminismu“. První vlna feminismu se datuje přibližně od poslední třetiny osmnáctého století do roku 1930. Tehdy si ženy nárokovaly např. právo na vzdělání, právo volit, právo samy o sobě rozhodovat či právo na majetek, přičemž jejími hlavními požadavky bylo, aby byla tato práva uzákoněna. Na našem území se dá za počátky emancipace žen považovat období Národního obrození, kdy ve společnosti všeobecně panovaly snahy o povznesení české kultury. Ženy nejvíce prosazovaly své

právo na vzdělání, pracovní uplatnění a volební právo. Vznikaly tak první veřejné dívčí školy a ženská sdružení, z nichž nejznámější byl Americký klub dam. Roku 1918 bylo pak ženám přiznáno volební právo. Mezi nejvýznamnější představitele, kteří se o zrovnoprávnění žen u nás zasadili, patřili např. Tomáš Garrigue Masaryk, Karolína Světlá, Eliška Krásnohorská, Karel Slavomír Amerling či Vojtěch Náprstek (Nesehnutí, 2008). Dalšímu vývoji ženského hnutí se budu věnovat v kapitole o postmoderní společnosti.

S proměnou ženské role, kdy začaly být ženy mnohem ambicióznější, musela přijít také proměna mužů. Muži začali z žen pociťovat úzkost, obávali se, že budou muset částečně zastávat jejich roli, věnovat se domácnosti, a že jim ženy nyní budou na pracovním trhu konkurovat. Roku 1929 navíc došlo ve Spojených státech amerických ke krachu akcií na newyorské burze a spousta mužů přišla o svá zaměstnání a tím také o sebedůvěru. V souvislosti s touto nejistotou a úzkostí mužů se podle Badinter (2005) jedná (po krizi mužství v sedmnáctém století ve Francii a Anglii) o v pořadí druhou krizi maskulinity. Dosavadní role mužů ve společnosti, která byla ztotožňována s pracovním úspěchem a ekonomickou soběstačností, byla narušena a muži ji museli redefinovat. A bylo to o to složitější, že v té době média začala předkládat obraz samostatné, průbojné ženy-kariéristky. Stejně tak se opět ale změnil mediální obraz muže. Hodnotami, které byly prezentovány, se stala průbojnost, houževnatost, odhodlanost a síla.

Nejistota mužů s sebou následně přinesla protifeministické naladění společnosti. Ženy, které se emancipovaly, vzdělávaly se a pracovaly mimo domov byly muži vysmívány jako mužatky. Reakcí mužů bylo mimo stanovení nových ideálů mužnosti, také určení požadavku na zpřísnění genderové odlišnosti. Pro chlapce byly zakládány skautské organizace a rozvíjely se agresivní kolektivní sporty – především ve Spojených státech. Protifeministické nálady byly však nejvíce znatelné na území Německa a Rakouska. Úzce to souviselo s nástupem Hitlera k moci, do něhož byly vkládány naděje spojené s obnovením mužství. Jak víme, vláda Hitlera však měla za následek něco úplně jiného, totiž vznik druhé světové války. Mnoho mužů šlo bojovat za vlast a ženy tak dostaly příležitost zaujmout jejich pracovní místa, čímž se opět zvětšila jejich nezávislost na druhém pohlaví. Aktivita ženského hnutí byly ale válkou do značné míry přerušeny a znovu se obnovily až v průběhu šedesátých let.

2.3 Postmoderní společnost

Než budu pokračovat v charakteristice vývoje rolí mužů a žen dále, pokládám za nezbytné vymezit pojem „postmoderní společnost“, který jsem si zvolila jako název této podkapitoly. O postmoderní společnosti hovoří někteří filozofové či sociologové v souvislosti s rozvojem ekonomického trhu a rozrůznění nabídky. Jde tedy vlastně o další stupeň ve vývoji společnosti, je nutné však říci, že ne všichni autoři se s tímto označením a vůbec pojetím postmoderní společnosti ztotožňují. Někteří se domnívají, že předpona „post“ před slovem moderní je zavádějící a že není důvod považovat dobu modernismu za ukončenou.

Podle Lyotarda (1993), je proces přeměny moderní společnosti ve společnost postmoderní spjat s obdobím okolo padesátých let minulého století a podotýká, že tento proces se týká výhradně transformace kultury. Podobně Lipovetsky (2007) ztotožňuje přechod k postmoderní společnosti s poválečným obdobím. Za hlavní faktor přeměny přitom považuje rozvoj hédonismu, který se stal, především v šedesátých letech, ústřední hodnotou společnosti. Důkazem bylo například hnutí hippies, studentské bouře či stále častější zobrazování násilí ve filmech.

K typickým rysům postmoderní společnosti patří dle Baumana (2004) to, že zde dochází k oslabení sociálních struktur, které by vytyčovaly určité rámce, s nimiž každý člověk musí, popř. může ve svém životě počítat. Tyto struktury nejsou oproti dřívějšímu tak pevné a trvalé. Lidé žijí v nahodilých epizodách, které jsou na sobě navzájem nezávislé a jednájí v kratších časových úsecích – když něčeho dosáhnou, jde povětšinou jen o přechodný stav na cestě za dalším cílem. Povinnost byla nahrazena možností volby ve všech oblastech. Člověk chce žít ihned, není ochoten čekat. To je dobře vidět např. na stávajícím trendu zadlužování. Cílem postmodernismu je tedy celkové uvolnění společnosti - ve které nic není striktně dáno. Na pozadí toho všeho stojí samozřejmě prudký rozvoj ekonomiky a hlavně médií, která mají na jednání člověka obrovský vliv. Právě ta nám předkládají nové idoly, nové zboží, zkrátka to, po čem bychom měli neustále znovu a znovu toužit.

S tím vším, a především s rozrůstáním možností, roste také nejistota ohledně toho, kým jsme, ohledně našeho já, naší identity. Nejistota se již nevztahuje ani tak na otázku,

jak získat nějaký objekt své touhy či jak dosáhnout uznání jako tomu bylo dříve, nýbrž spíš na to, který z předmětů upřednostnit před ostatními (Bauman, 2004). Tento problém řeší jak ženy, tak muži.

Výše zmíněné charakteristiky se samozřejmě odráží i do oblasti interpersonálních vztahů. Vztahy mezi lidmi již nejsou tolik trvalé jako dříve, mění se s tím, jak člověk mění své povolání, bydliště, cestuje životem. Člověk touží po větší autonomii, svobodě a tak jsou vztahy redukovány téměř výlučně na užitek, který onomu člověku přináší. Pakliže tento užitek vztah přestane uspokojovat, jednoduše zanikne a vytvoří se nový.

Když se vrátíme k vývoji role muže a ženy, po válce se opět začaly zvyšovat požadavky na jejich striktní rozlišení a na navrácení ženy zpět do domácnosti. Práva žen byla už sice zakotvena v legislativě, nicméně v běžném životě stav nerovnoprávnosti nadále přetrvával. To vyústilo v druhou vlnu feminismu, která probíhala přibližně od padesátých do sedmdesátých let dvacátého století. V této době přibývalo stále více vzdělaných žen, ženy studovaly na univerzitách, ve Spojených státech začaly ženy zakládat první katedry ženských studií a následně se stal feminismus samostatným směrem. Hlavními tématy se pro ženy stala snaha o osvobození od genderových stereotypů, o přeměnu struktury jazyka, jehož prostřednictvím se tyto stereotypy přenášely a snaha o osvobození své tělesnosti.

Po požadavcích žen na osvobození od genderových stereotypů, nyní stejné požadavky vznášejí i muži. V padesátých až sedmdesátých letech se ve Spojených státech vytváří *mužské hnutí*, jehož poslání spočívá v přesvědčení veřejnosti, že „*mužství je v naprosté většině pozitivní, život chránící silou, a přičinit se o to, aby to platilo ještě více.*“ (Biddulph, 2007, s. 28). Mužské hnutí (stejně jako hnutí ženské) není ale úplně jednotné. V rámci jeho existence se vyčlenily čtyři hlavní proudy:

- Pro-feministé, kteří úplně rezignovali na nadvládu mužů,
- liberálové, zaměřující se na mužské skupiny,
- esoterici, věnující se hlavně hledání kořenů mužství,
- a bojovníci, jejichž aktivity směřují k hájení mužských práv. (Jára, 2010)

U nás druhá vlna feminismu tolik nezasáhla – bylo to dáno politickou situací. Nastolen byl komunistický režim, který ženy, ale samozřejmě i muže izoloval od západní společnosti. Navíc v té době zde platil zákon o příživnictví, pracovat bylo tedy povinné jak pro muže, tak pro ženy, které tím nebyly vyloučeny z veřejného života. Zřejmě proto u nás ženy nevnímaly (nevnímají) nerovnost v takové míře jako tomu bylo (je) na západě. Feministické myšlenky z tohoto období se k nám dostaly až po roce 1989, kdy byly otevřeny hranice a obnoveno spojení se západem.

Co k nám však ze západu v té době proniklo, bylo hnutí hippies, které ovlivnilo také mužskou a ženskou roli a mělo za následek redefinici jejich ideálů. Již to nejsou jen ženy, které odmítají hodnoty patriarchátu – muži se k nim přidali. Nosili dlouhé vlasy, uctívány byly nezávislost, sexuální svoboda, citlivost, militarismus. Muži se stávají vnímavější a jako by „měkčí“. Další dopad na roli mužů a žen zmiňuje Vodochodský (2010). Spatřuje ji v období, kdy byl lidem násilně zabrán jejich majetek a připadl do vlastnictví státu. Tehdy však muži odvozovali svou nadřazenost právě a především od svého majetku, ten byl pro ně vyjádřením moci a pozice ve společnosti. Po znárodnění na tom byli však finančně téměř všichni stejně. Navíc v tomto období začaly ve velké míře pracovat i ženy a nebyly už tak vyloučeny z veřejného života. Musely, protože v platnost vstoupil zákon o příživnictví, který stanovoval práci jako povinnou. Zřejmě proto u nás ženy nevnímaly (nevnímají) nerovnost v takové míře jako tomu bylo (je) na západě. Všechny tyto okolnosti narušily dominantní postavení mužů v tehdejší společnosti.

Po Sametové revoluci se u nás vytváří tržní hospodářství a spolu s tím se dostává ženám opět větší volnosti. Otevírají se jim nové cesty, stávají se podnikatelkami, političkami apod. K finančnímu zajištění již muže nutně nepotřebují, dokáží se o sebe postarat samy. Toto období devadesátých let bývá označováno za třetí vlnu feminismu. Kritice podléhá předchozí jednotvárné pojetí ženskosti a feminismus se rozštěpuje do mnoha vedlejších proudů, jako např. ekofeminismus, liberální feminismus či anarchofeminismus (Nesehnutí, 2008).

Předmětem diskusí se pomalu začíná i u nás stávat otázka soudobých mužů – od devadesátých let získávají své místo na univerzitách mužská studia a muži začínají

pociťovat potřebu zamýšlet se nad svou identitou a hájit svá práva. V roce 2004 u nás vzniká Český svaz mužů, který se zabývá postavením muže v současné společnosti a především usiluje o jeho zrovnoprávnění se ženami. Je totiž spousta oblastí, kde jsou diskriminováni i muži, ať už se jedná o svěření dítěte do péče či prokazování nevinu v oblasti sexuálního obtěžování. Český svaz mužů se tak snaží o zviditelnění této tematiky a o poukázání na to, že i muži mají své problémy. Mezi ně patří například to, že v současnosti proklamovaný ideál vyvíjí na muže extrémní nároky, kterým nejsou schopni dostát (Český svaz mužů, 2004).

Jinou organizací věnující se mužské otázce je Liga otevřených mužů. Tu roku 2006 založili Martin Jára, Václav Šneberger a Michal Vybíral a jejím posláním je mimo jiné oslabení různých stereotypů týkajících se mužů. Tato nezisková organizace se zaměřuje na tři základní okruhy: na podporu aktivního otcovství, na zvýšení počtu mužů v českých školách a na podporu společného trávení volného času a sdílení svých problémů s jinými muži. Pro muže pořádá různé workshopy, přednášky, ale i pobyty v přírodě. Každý měsíc je pak organizována otevřená skupina určená výhradně mužům, jejíž téma si vybírají sami účastníci. V této skupině mají účastníci možnost sdílet své problémy s jinými muži, získat zpětnou vazbu. Velký přínos vnímá Vybíral v tom, že témata, která jsou námětem těchto skupin, jsou následně dále rozvíjena – ať už sdělováním zkušeností účastníků dál či prostřednictvím kontaktů s médii – a mohou tak ovlivnit další jednotlivce (Vybíral, 2010).

V této kapitole jsem se pokusila nastínit nejdůležitější historické momenty, které sehrály roli v procesu přeměny mužské, ale i ženské role. Pro tento účel jsem použila v sociologii obecně přijímanou koncepci, jenž základně rozlišuje společnost na tradiční a moderní a k tomu jsem přijala pojetí společnosti, která bývá vybranými autory označována jako postmoderní.

3 Fenomén krize maskulinity

V této kapitole se zaměřím na tzv. krizi mužské identity. Ještě předtím však považuji za vhodné položit si otázku co vlastně znamená pojem krize? Tento termín užíváme v každodenním jazyce, říkáme například, že jsme v krizi. Toto slovo má často negativní zabarvení a my máme ve zvyku ho tak také vnímat. Jaký je ale jeho původní význam? Pochází z latinského „krisis“, které Jandourek překládá doslova jako „*chvíli rozhodnutí*.“ (Jandourek, 2001, s. 134). Dále uvádí, že jde o stav akutní, neodkladné situace, přičemž když se snažíme o její řešení, naše běžné strategie zvládání selhávají. Z toho by se dalo odvodit, že o krizi se jedná v případě, kdy dochází k nesouladu mezi požadavky okolí a naší schopností je zvládat. Podle Kast (2004) ale nároky či očekávání nejsou jen vnější povahy, i když jsme o tom mnohdy přesvědčeni. Domnívá se, že dané požadavky v nás vzbuzují pocity úzkosti často hlavně proto, že jsme již dlouhou dobu v našem vývoji neuskutečnili potřebný krok vpřed. Krize tak vlastně vznikne jako nutná, potřebná a donutí nás onen krok vpřed učinit.

Krize se vyznačuje především obavami ze ztráty schopností dále utvářet vlastní život a někam ho směřovat, což je provázeno úzkostí, která člověka dále ochromuje. Lze říci, že se tak do jisté míry ocitá v začarovaném kruhu. Důležitý je však také pozitivní aspekt krize – jak již bylo zmíněno, jde o chvíli rozhodnutí, musíme se přiklonit k nějakému řešení dané situace – přináší s sebou tedy také změnu, nové příležitosti, je to předstupěň proměny, který může zásadně ovlivnit naše chápání sebe sama i světa kolem. V tomto smyslu jsou tedy krize nepostradatelné – bez krizí by nebylo vývoje (Kast, 2004).

Než budu pokračovat v tématu dále, chci podotknout, že uvedené příčiny a projevy, popř. důsledky krize maskulinity se spolu v některých ohledech nutně prolínají, překrývají se. Toto rozdělení není tedy striktní, ale zdálo se mi účelné pro udržení struktury práce.

3.1 Projevy

Výše jsem vysvětlila pojem krize v jeho všeobecném významu. Co si však představit pod označením „krize maskulinity“? Podle Járy jde vlastně o nejistotu, která muže v dnešní době provází. S tím, jak se změnila jejich role ve společnosti, již není úplně jasné, co přesně do jejich identity patří. Tradiční role mužů, kterými byla například role ochránce, nyní ve velkém přebírají instituce jako třeba policie apod. a muži se potýkají s problémem, jak sami sebe definovat (Jára, 2010).

Tato nejistota mužů se projevuje především obavou, že nedostojí očekávání společnosti ohledně jejich mužství - že nebudou dost mužní nebo naopak budou mužní až příliš. Jsou tak postaveni před těžkou volbu – zatratit své ženství nebo mužství? Žádná z těchto možností není správná. Důsledkem prvního rozhodnutí je podle Badinter (2005) změkčilý muž, který v sobě potlačil průbojnost, snahu o úspěch a raději se věnuje rodině. Při druhé volbě se jedná o muže tvrdáka, jenž se projevuje snahou o přizpůsobení se stereotypům doprovázejícím mužskou roli, jako je např. posedlost výkonem či neschopnost projevovat jakékoli emoce. Svému okolí tak demonstruje své „chlapství“, dává najevo, že ho nic nezlomí.

Očekávání společnosti, která do mužů vkládají, navíc prošla proměnou – v dnešní době nejsou již tak jasně vymezena a dokonce jsou často protichůdná. Muži mají strach, že to všechno nezvládnou. V tom případě zažívají mnohdy pocity selhání. Problém je, že muži o svých pocitech nemluví. Místo toho žijí v přetvářce a svou nejistotu nedávají najevo. Pod touto maskou se však skrývá osamělost.

Nároky na muže se změnilы především u žen. Ty více než jindy požadují od mužů zapojení do domácnosti a péče o děti. A muži zase více než jindy mají z těchto závazků strach a vyhýbají se jim např. tím, že prodlužují dobu odchodu od původní rodiny. Protikladné role muže a ženy byly destabilizovány a muži se dnes žen, zejména těch emancipovaných, obávají, protože mají pocit, že je připravují o jejich zaměstnání (Nosková, 2010). Čím dál více mužů se tak cítí být nepotřebnými, protože vidí, že ženy si dnes vystačí samy, že se o sebe, zejména díky rozvoji sociálního zabezpečení, dokáží postarat. Muž už není výhradně tím kdo rodinu finančně zabezpečuje, čímž pozbyl na vážnosti a autoritě.

Jiný pohled na to má ale Lipovetsky (2008), který tvrdí, že muži o své výsadní postavení ve společnosti nepřišli a že zatraceny byly pouze tradiční hodnoty mužství. Krize maskulinity podle něj není nějakým výrazným fenoménem dnešní doby - mužská identita je podle něj spíše obnovena než nalomená a muž bude vždy silnější a mocnější než žena, protože je od přírody soutěživý.

Na základě výše zmíněných myšlenek chápu tedy krizi maskulinity jako stav oslabení privilegovaného postavení mužů ve společnosti, jež se vyznačuje jejich osobní nejistotou, pocity úzkosti, selhání, neužitečnosti a obavami ze silných žen.

3.2 Příčiny

Některé příčiny toho, že je dnešní maskulinita v krizi vyplývají již z předchozí kapitoly. Řekli jsme si, že očekávání kladená na muže se v průběhu doby změnila a tradiční postavení muže ve společnosti je již narušeno. K tomu došlo hlavně vlivem ženského hnutí, díky kterému byla ženská role, a s tím samozřejmě i role mužská, přehodnocena. Podrobně jsem se tomuto procesu věnovala v samostatné kapitole, zde se jím už tedy zabývat nebudu.

Právě tato jiná očekávání od mužů jsou jedním z faktorů, které stojí u zrodu krize maskulinity. Nároky kladené na muže jsou totiž v dnešní společnosti přehnané, nerealistické a mnohdy i protichůdné. Stále totiž platí požadavky na tradiční vlastnosti muže v oblasti budování kariéry, zároveň se k nim však přidaly nové požadavky žen na jejich větší citlivost a větší podíl na chodu domácnosti. Muži se snaží všem těmto požadavkům usilovně vyhovět, ale zdá se, že to nezvládají. Jak říká Jára: „*Muži jsou v pasti omnipotence.*“ (Jára, 2010).

V očekáváních společnosti se objevuje ještě jedna typická charakteristika, která s krizí maskulinity souvisí, a to požadavek tzv. *hypermaskulinního chování*. Ten spočívá v přesvědčení, že muž má být tělesně i psychicky odolný, že má mít pod kontrolou své emoce a být chopen poradit si se svými problémy sám (Janošová, 2008).

V krizi maskulinity hraje významnou roli také fakt, že dnešní muži postrádají dostatek jiných mužských vzorů. To je způsobeno např. vysokou rozvodovostí a následným zvýhodňováním žen při rozhodování o svěření dítěte do péče. S nedostatkem

kontaktů s jinými staršími muži se však potýkají i chlapci, kteří žijí s oběma rodiči. Stále totiž převládá model, kdy matka zůstává doma s dítětem a otec tráví čas v práci. V tomto případě přebírají chlapci především hodnoty matky, neboť od otce, který tráví doma jen pár hodin denně, se jeho hodnotám a zkušenostem nemají šanci naučit (Biddulph, 2007). Nedostatek mužských vzorů způsobuje nevyzrálou a nízkou sebedůvěru dnešních mužů. Po emocionální stránce jsou pak spíše přerostlými dětmi, které neumí konstruktivně řešit potíže. Jsou osamělí, protože o tom, co je trápí neumí mluvit. Navíc přátelství mezi muži většinou postrádají blízkost, jsou spíše povrchní. Muži se zkrátka neměli od koho takovému přátelství naučit. Absence hlubokého přátelského vztahu však může souviset i s tím, že muži vnímají kategorii maskulinity jako to, co je neženské a jejich potřebou se vůči ženám vymezit.

S rozvojem nabídky nových služeb a s růstem finančních prostředků, tráví ale více času v zaměstnání i matka a dítě je svěřováno chůvám, do jeslí nebo do školky. Starost o dítě a jeho výchovu je tak čím dál více přenechávána institucím. Výchově se již rodiče nevěnují tak jako dříve. Zdá se, jako by chlapcům v jejich vývoji chyběl nějaký pevný orientační bod. V některých kulturách dodnes fungují tradiční rituály, jejichž účelem je z chlapce učinit muže. K tomu jim slouží různé iniciační obřady, kdy chlapci většinou musí podstoupit nějaké zkoušky, které jim uloží starší muži. V našem prostředí takové rituály již samozřejmě neexistují a přerod chlapce v muže je tak obtížnější. Přitom potřeba mužů na uznání jejich maskulinity je zřejmá.

3.3 Možná řešení

Někteří muži volají po navrácení se k tradičním rolím, tedy obnovení dominance muže. Většinou argumentují tím, že je to tak přirozené, protože muž je ten silnější a odolnější a poukazují na funkčnost tohoto uspořádání v dřívějších dobách. Naopak kritizují ženské hnutí, které může podle nich za nové uspořádání. Podle Vodochodského jde v tomto směru pouze o další projev krize maskulinity. (Vodochodský, 2010).

Pro to, aby byli dnešní muži šťastnější (a tím i jejich rodina), je potřeba překonat nejčastější stereotypy, které muže na jejich cestě provází a osvobodit se od vnějších i vnitřních nátlaků (Jára, 2010). Zkrátka vymanit se z všeobecných představ o mužích a hlavně nároků na ně kladených. Místo ztotožňování mužství např. se sexuální

výkonností, chorobnou soutěživostí či necitlivostí, je potřeba naučit muže tomu, aby uměli projevovat své emoce, řešit konstruktivně problémy, říct si o pomoc či se nebáli riskovat. Tento úkol spočívá zejména na mužích samotných, to oni se od stereotypů musí osvobodit a k tomu je jistě potřeba dávka odvahy.

Aktivní by v tomto ohledu měla být ale také osvěta. Velkým přínosem je podle mne nezisková organizace Liga otevřených mužů, která pro muže pořádá různé skupiny a učí je tak hovořit o problémech a pro ně důležitých tématech, se kterými si například neví rady, nebo je jen prostě potřebují s někým probrat. Liga otevřených mužů komunikuje ve velké míře také s médii a tak se snaží zvyšovat povědomí o problematice dnešní maskulinity. Právě média jsou jedním z hlavních faktorů, které obraz mužství vytváří. Je tedy důležité, aby v nich bylo poukázáno na nereálnost současného mužského ideálu a byly prezentovány také alternativní vzorce mužství, ne jen dokonalé bytosti. Toto se ale týká samozřejmě i žen.

Jako základní se mi jeví nutnost změny ve výchově chlapců. Již několikrát bylo zmíněno, že jednou z příčin krize maskulinity je také nedostatek, či přímo absence mužských vzorů během dospívání chlapců. Proto je změnu třeba učinit i v této oblasti. Jednou z možností je změna zákonů pojednávajících o svěření dítěte do péče, o kterou usiluje např. Český svaz mužů. Snaží se překonat současnou situaci, kdy je dítě automaticky ponecháváno matce a s otcem se vídá maximálně dvakrát do měsíce nebo jen když mu to žena dovolí. Místo toho požadují střídavou péči obou rodičů. Jinou variantou je opět osvěta Ligy otevřených mužů. Jedním z témat, kterými se organizace zabývá, je také aktivní otcovství. V rámci programu s názvem „Táto, máš na to!“ se snaží myšlenku pravidelné péče o děti šířit dál mimo jiné tím, že pro muže - otce a jejich rodiny pořádají různé společenské akce (např. každoroční festival Tátafest), připravují pro ně předporodní kurzy nebo se u nás snaží prosadit Den otců. Nedostatek mužských vzorů se snaží řešit i další program této organizace, a sice program „Muži do škol!“, zacílený na podporu mužů v učitelských profesích, zejména pak na základních školách (Jára, 2010).

Otcové by zkrátka měli se syny trávit více času a i ve škole by malí chlapci měli mít nějaký vhodný mužský vzor. V dnešní uspěchané době navíc chlapcům chybí nějaký záchytný bod, od kterého by mohli odvozovat své mužství. Badinter (2005) se

domnívá, že možnou odpovědí na potřebu být uznán za muže, mohou být nějaké „obřady“, které by umožnili chlapcům stvrdit jejich rodovou identitu. Myslím, že v našich podmínkách k tomuto účelu sloužila např. povinná vojenská služba a nyní by se mohlo jednat třeba o různé zkoušky ve skautských oddílech.

Pro větší spokojenost dnešních mužů je důležité učinit celou řadu opatření a je nutné, aby je přijali i sami muži, aby byli aktivní. Podle Bidduplha (2007) musí každý muž pro to, aby se smířil se svým mužstvím, podniknout určité kroky. Jedním z nejdůležitějších je urovnání vztahu se svým otcem. To, že většina mužů vyrůstala v jeho nepřítomnosti, mu mnoho z nich zazlívá. Otec je však emocionálním spojením s mužstvím a proto je nutné mu odpustit a vztah s ním urovnat. Dále by se měl muž naučit sdělovat své pocity, a naslouchat partnerce, ale i navazovat opravdová mužská přátelství, která by mu poskytla podporu. Za nejpodstatnější pro to, aby dnešní muž mohl obnovit svůj šťastný život a zdraví, však považuje Bidduplh osvobození tzv. *divého muže*. Tímto označením rozumí autor nezávislou bytost, která se nachází uvnitř každého muže. V podstatě jde o hlubokou víru v sebe sama, ve své dobré vlastnosti a schopnosti, kterou muži musí znovu nalézt.

Jakýmsi „řešením“ by měl být tedy muž, který se usmířil se svým otcem, ale také se svým ženstvím, které v sobě má. Takový, kterému se podařilo skloubit citlivost s mužností. Osobně se domnívám, že muži by se měli naučit hovořit o svých problémech, dokud tak neučiní, jejich situace se nezlepší.

4 Shrnutí teoretické části

Teoretická část diplomové práce se zaměřuje na otázku mužství. První kapitola poukazuje na složitost a nejednoznačnost pojmu identita a osvětluje rozdíl mezi identitou pohlavní a genderovou. Je popsán proces, jakým se genderová identita u člověka utváří, přičemž pozornost je zaměřena zejména na odlišnosti v budování identity mužské.

Stěžejní kapitola se, na pozadí historicko – společenského vývoje, zabývá proměnami, které nastaly v mužské roli. Tyto změny byly dány do souvislosti s celkovým klimatem ve společnosti tradiční, moderní a postmoderní, především pak do souvislosti s tím, jak se měnila role ženy.

V závěrečné části práce je vyobrazena současná situace, kdy dochází k narušení dominantního postavení mužů ve společnosti. Představen je fenomén, který je označován jako krize maskulinity – popsány jsou jeho příčiny, projevy i to, jaké změny je pro zlepšení situace mužů potřeba učinit.

EMPIRICKÁ ČÁST

V praktické části diplomové práce vymezím cíl výzkumného šetření, popíšu vlastnosti výzkumného souboru a to, jak celé šetření probíhalo a jaké metodologické přístupy jsem pro dosažení svého cíle využila. V ústřední části se pokusím interpretovat získaná data.

5 Výzkumné šetření

5.1 Výzkumný problém a cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo přiblížit, jak vybraní muži vnímají svůj *sociální obraz*. Tento pojem není zakotven v odborné literatuře, proto na tomto místě vysvětlím, jak si ho definuji a v jakém smyslu ho v práci budu používat. Sociálním obrazem tedy rozumím soubor očekávaného chování, vlastností a dovedností, které společnost do těchto mužů promítá s ohledem na jejich genderovou příslušnost. Jinými slovy je mým cílem tedy zjistit, jak tito muži nazírají na svou genderovou roli v současné společnosti.

Výzkumný problém, kterým se budu v práci dále zabývat, je tedy deskriptivní, z čehož jsem vycházela také při volbě přístupu k vyhodnocování získaných dat.

Dále jsem si stanovila tyto výzkumné otázky:

- Jaká panují podle mužů očekávání ohledně jejich role v současné společnosti?
- Jaké jsou dle těchto mužů charakteristiky soudobého českého muže v jejich věku?
- Jaký by podle respondentů měl být „ideální muž“?
- S jakými stereotypy se dnešní muži potýkají?
- Existuje nějaký moment, s kterým by respondenti ztotožňovali svůj přechod do mužské dospělosti?
- Jak muži vnímají své postavení v současné společnosti?

5.2 Použité metody a techniky

Protože mým cílem bylo především porozumět pohledu respondentů na očekávání, která do nich vkládá společnost a jejich okolí, rozhodla jsem se pro výzkumné šetření použít *kvalitativní přístup*. Ten, na rozdíl od kvantitativního šetření, umožňuje zkoumaným jevům blíže porozumět, hlouběji proniknout do jejich podstaty a tak objevovat i nové souvislosti. Mezi důvody, které mne vedly k volbě tohoto přístupu, bych tedy zařadila zejména to, že mým cílem nebylo ověřovat nějakou hypotézu o zkoumaném jevu, nýbrž tento jev popsat, přiblížit čtenářům a pochopit jej do hloubky ve všech jeho souvislostech.

Při volbě **metod sběru dat**, jsem se rozhodovala mezi užitím metody rozhovoru a metody ohniskové skupiny. Vzhledem k povaze tématu jsem předpokládala, že bude důležité navázat s respondenty bližší vztah založený na důvěře, aby se otevřeli. Měla jsem obavy, že s jinými muži se respondenti o daném tématu budou ostýchat mluvit. Za další omezení ohniskové skupiny jsem považovala to, že názory dotazovaných mohou být ovlivněny ostatními účastníky a potřebou konformity. Následně jsem si ale uvědomila, že výzkumný problém, který jsem si stanovila, se úzce váže na sociální vztahy, a tak jsem považovala za vhodné, využít ke zjištění mnou stanoveného cíle výzkumu vzájemnou konfrontaci více účastníků najednou. Tak se mohla objevit i témata, která by při individuálních rozhovorech mohla zůstat skryta. Navíc mne zajímaly především názory, které přímo vyplývají z příslušnosti k určité sociální skupině, v tomto případě mužů.

Nakonec jsem tedy jako metodu zvolila *ohniskovou skupinu*. Jde vlastně o skupinový rozhovor, který se zaměřuje na určité nosné téma, tedy ohnisko, přičemž využívá vzájemných interakcí mezi jednotlivými členy (Sedláček, 2007). Tímto ohniskem byla v případě mnou realizovaných skupin role muže ve společnosti. Ohnisko jsem záměrně vymezila volněji, abych nechala respondentům dostatečný prostor pro vynoření témat, která by se jinak nemusela vyjevit. Při sestavování ohniskové skupiny jsem se snažila o dodržení základních pravidel, která zmiňuje Morgan (2001):

- Účastníci by měli tvořit homogenní skupinu a být navzájem neznámí,
- jednu skupinu by mělo tvořit šest až deset účastníků,

- rozhovor by měl být relativně strukturovaný s vysokou mírou zapojení moderátora,
- v rámci jednoho projektu by mělo být průměrně realizováno tři až pět skupin.

Ohnisková skupina mi umožnila získat množství údajů od více účastníků najednou a využít jejich vzájemných interakcí. Jistým nedostatkem může být však náročnost přípravy setkání.

V přístupu k **analýze dat** jsem využila *techniku otevřeného kódování*. Tato technika byla vyvinuta v rámci zakotvené teorie a zabývá se označováním a kategorizací pojmů vzešlých z analyzovaného textu (Strauss, Corbinová, 1999). Během otevřeného kódování dochází k rozčlenění textu na menší jednotky a hledání vzájemných vztahů mezi nimi na základě podobnosti či odlišnosti. Jednotkám jsou přidělovány různé kódy, které jsou označením toho, o čem dané jednotky vlastně vypovídají.

5.3 Výzkumný soubor

K výběru výzkumného souboru jsem přistupovala na základě mnou předem stanovených kritérií, vybírala jsem ho tedy *záměrně*. Předpoklady pro výběr dotazovaných byly tyto:

- Věkové rozmezí respondentů se pohybuje v rozmezí od 25 do 40 let,
- v každé skupině jsou zastoupeni jak muži žijící ve vztahu s partnerkou, tak muži nezadaní,
- v každé skupině jsou zastoupeni muži z rozličným stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání,
- účastníci výzkumného šetření se navzájem neznají.

Dané kritérium věku jsem zvolila v první řadě proto, že právě muži nacházející se nyní v této životní etapě byli vlastně první generací dospívající již v období po revoluci - tedy v době, kdy, zejména vlivem další ženské emancipace byla moc a autorita mužů narušena. Právě z těchto důvodů se Vodochodský (2010) domnívá, že krizi maskulinity

prožívají zejména dnešní čtyřicátníci a mladší. Myslím, že právě pohled těchto mužů na to, jakou úlohu vlastně ve společnosti sehrávají a jaká očekávání zde od nich panují, může být přínosnější, protože se v něm mohou právě projevy této krize zrcadlit. Zároveň se mi toto věkové rozpětí zdálo vhodné z toho důvodu, že v této vývojové etapě již muži většinou mají zkušenost s nějakými partnerskými vztahy a mohou tak vypovědět o svém sociálním obrazu jaksí komplexněji.

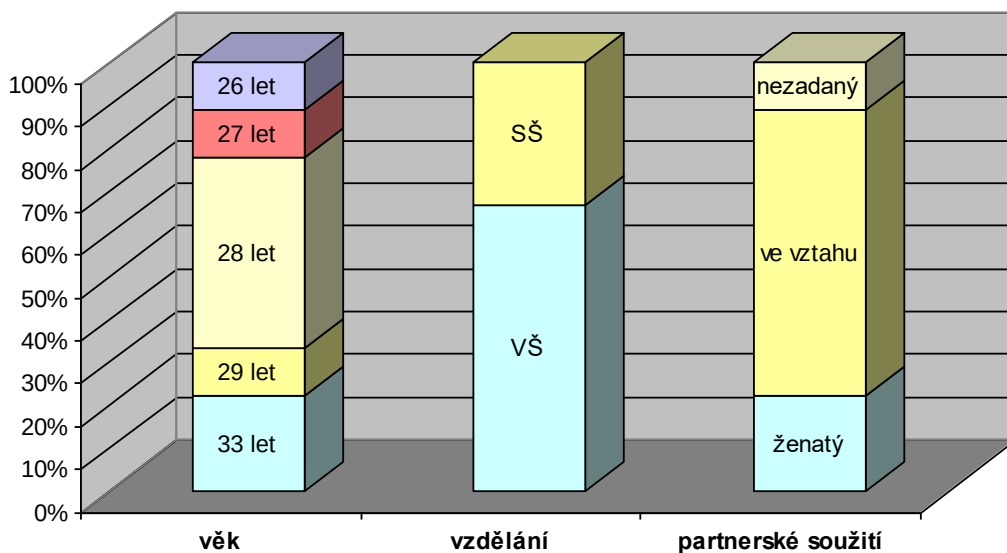
Další kritéria jsem si stanovila především proto, abych ve skupině zajistila potřebnou míru dynamiky. Snažila jsem se vyloučit, aby na základě vzájemné podobnosti informanti nevyjadřovali pouze stejné názory a aby v přístupu k danému tématu neuplatňovali zcela totožné strategie. Mým cílem bylo zajistit pestrost složení skupiny, protože jsem se domnívala, že jinak by mohlo být výzkumné šetření ochuzeno o intenzitu skupinové diskuse a o odlišné pohledy účastníků na tuto problematiku, které mohou být pro výsledek šetření velice přínosné.

Bohužel se mi však nepodařilo všechna tato kritéria dodržet v každé ohniskové skupině, což bylo způsobeno zejména nesouladem mezi časovými možnostmi jednotlivých respondentů, ale také tím, že kromě první skupiny čítající devět respondentů, byly ostatní skupiny menší a sestávaly pouze ze čtyř členů. Tuto změnu ve velikosti skupiny jsem provedla záměrně, neboť v průběhu první ohniskové skupiny se ukázalo, že při počtu devíti dotazovaných není možné získat výpovědi opravdu od všech zúčastněných. Podrobněji se k tomuto ještě vrátím v kapitole o průběhu ohniskových skupin.

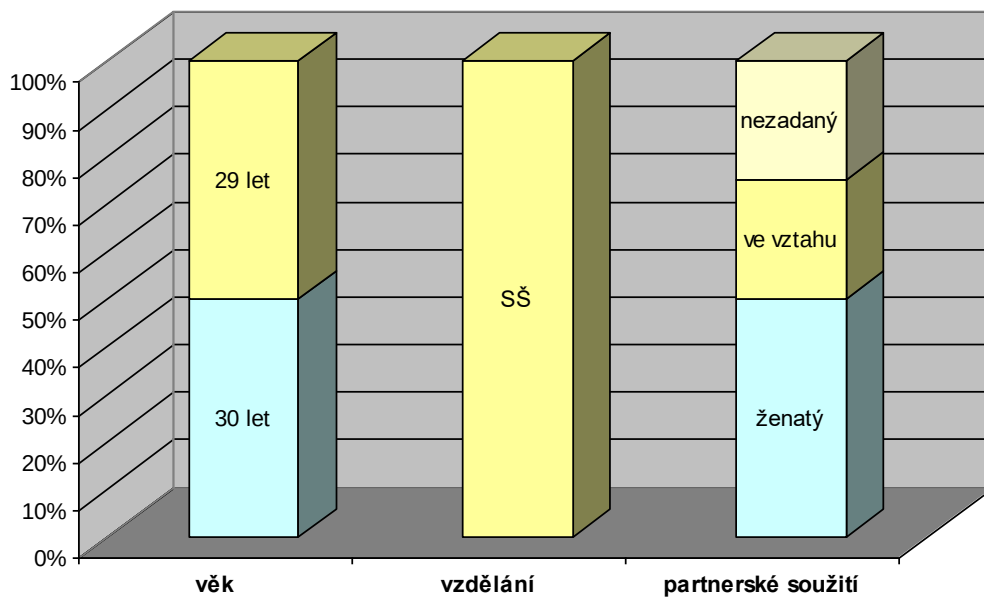
Celkový výzkumný vzorek nakonec tvořilo 21 respondentů ve věkovém rozmezí 25 až 33 let. Nejvyšší dosažený stupeň vzdělání měli dotazovaní s úplným vysokoškolským vzděláním. Co se týče partnerství, byli zastoupeni muži nezadaní, muži žijící ve vztahu i muži ženatí. Kromě dvou respondentů se dotazovaní navzájem neznali. Bohužel z organizačních důvodů nebylo v mých silách realizovat výzkumné šetření v rámci celé České republiky, proto byli všichni informanti původem z Ostravy a okolí. Výsledky výzkumného šetření tak nevypovídají o tom, jak vnímají svůj sociální obraz muži v České republice, jako spíš o tom, jak ho chápou muži pocházející a žijící v tomto regionu. Detailní složení jednotlivých skupin i celkového výzkumného souboru znázorňuji prostřednictvím grafů níže. Pro zachování anonymity

jsou jednotliví respondenti dále v textu označováni pouze iniciály a číslem skupiny, které se účastnili.

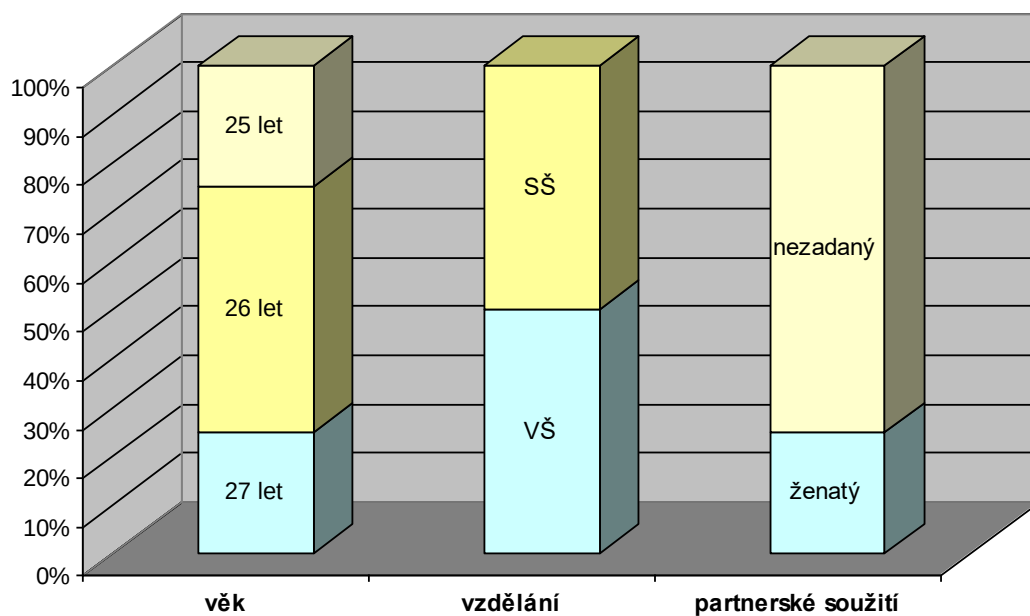
Obrázek 1 Složení ohniskové skupiny č. 1



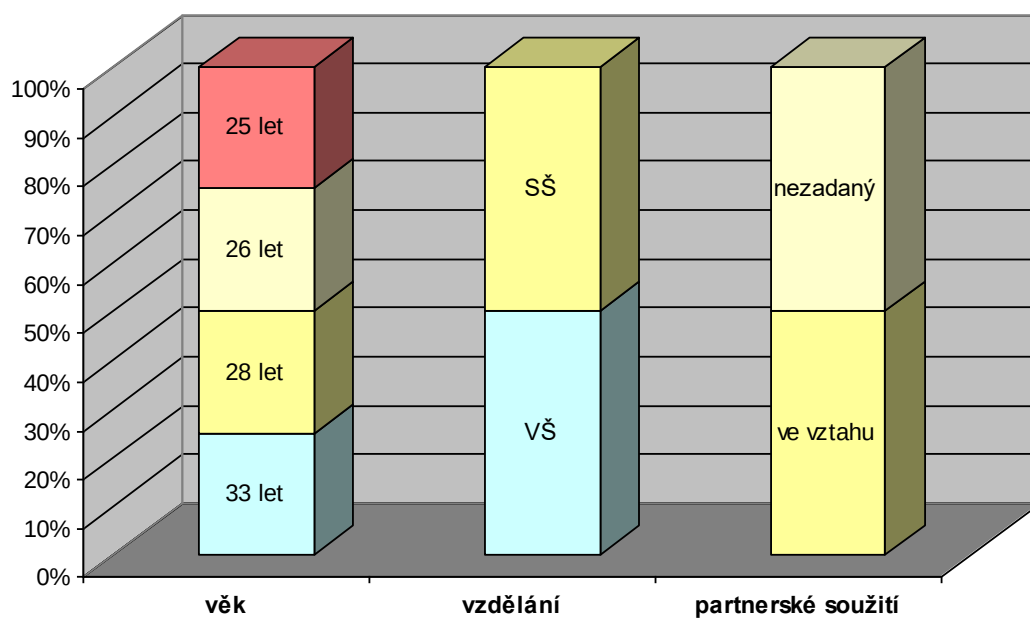
Obrázek 2 Složení ohniskové skupiny č. 2



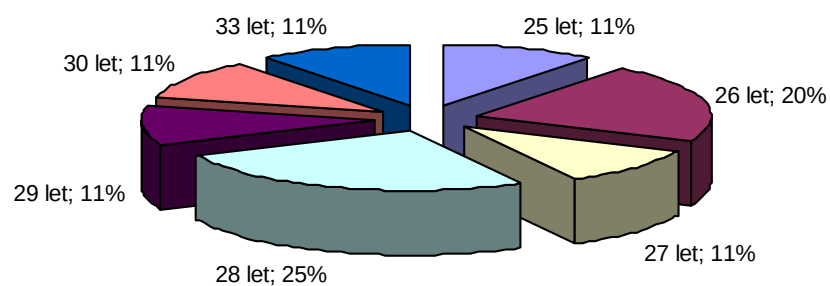
Obrázek 3 Složení ohniskové skupiny č. 3



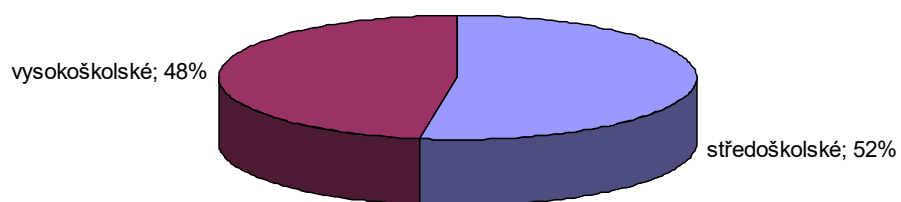
Obrázek 4 Složení ohniskové skupiny č. 4



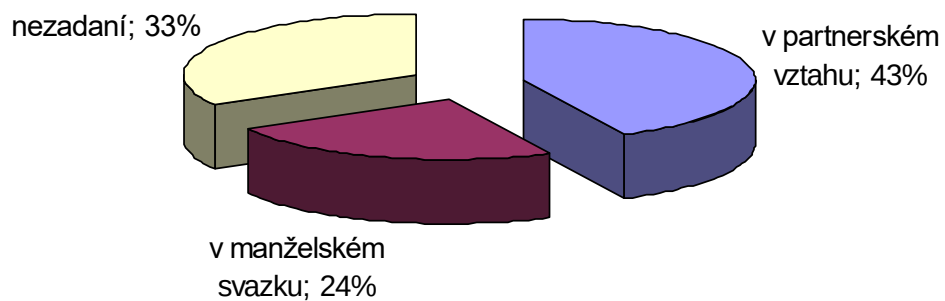
Obrázek 5 Věkové zastoupení respondentů



Obrázek 6 Nejvyšší dosažené vzdělání



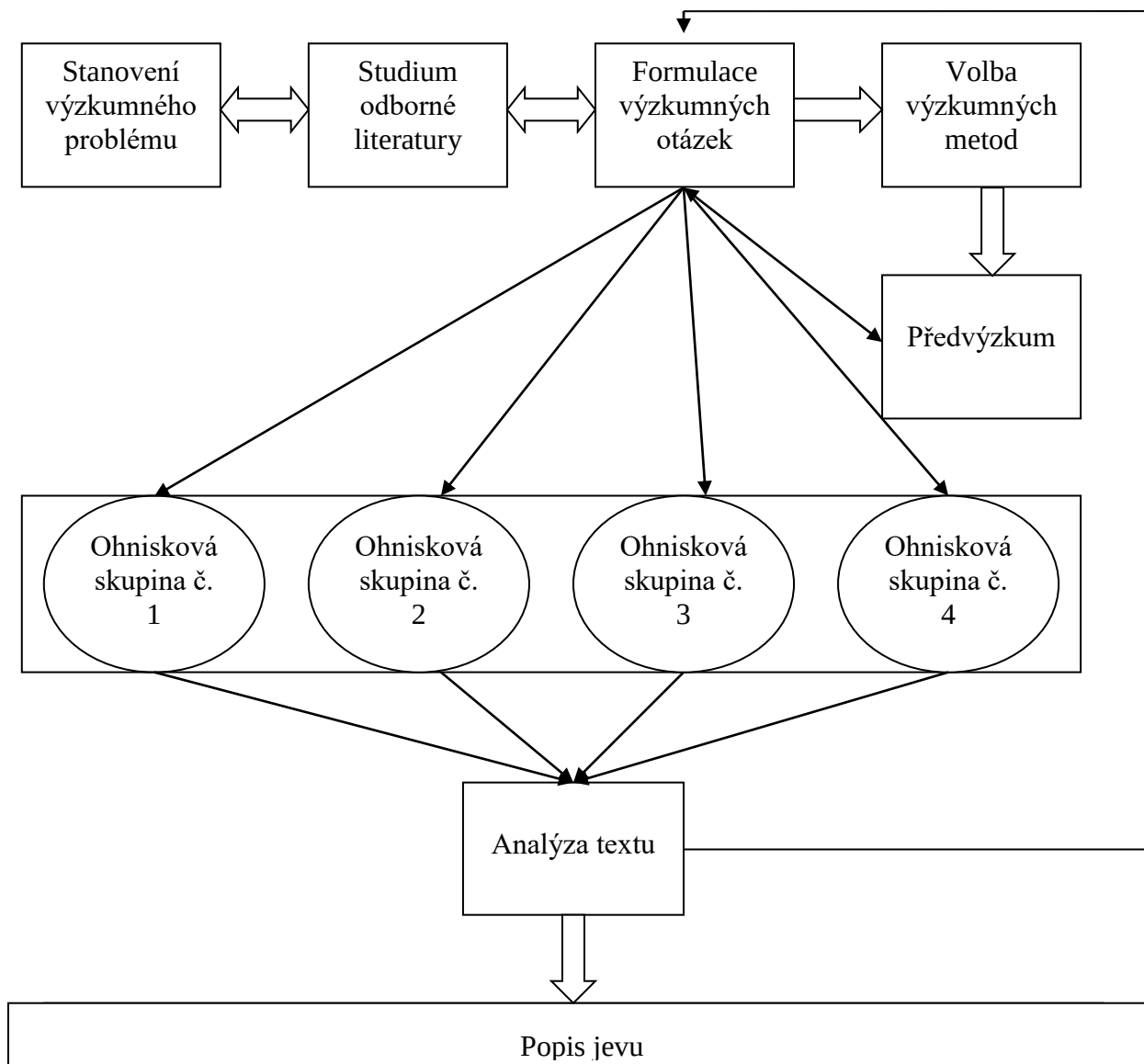
Obrázek 7 Partnerské soužití



K výběru respondentů jsem dále zvolila *techniku sněhové koule*, kdy jsem nejprve na základě mnou zvolených kritérií záměrně vybrala účastníky první skupiny a od nich následně využila kontaktů na další respondenty. Tentýž přístup jsem uplatnila i při realizaci dalších skupin.

5.4 Průběh výzkumného šetření

Obrázek 8 Výzkumný design



5.4.1 Přípravná fáze výzkumného šetření

Na obrázku č. 4 jsem se pokusila o grafické znázornění mého postupu při výzkumném šetření. Ze znázornění lze vyčíst, že v první fázi jsem si formulovala, co, koho a v jakých situacích budu chtít zkoumat. Stanovila jsem si tedy *výzkumný problém*. K jeho finální podobě mi byly nápomocné jednak výzkumné otázky, které jsem si kladla, a jednak studium odborné literatury, kdy jsem se snažila zjistit základní informace k mnou zvolené problematice. Zajímalo mne, co už bylo o tématu napsáno a jaké výzkumy vztahující se k dané oblasti byly realizovány. Mimo studium odborné literatury jsem využila také konzultace s vedoucím diplomové práce Mgr. Radimem Šípem, Ph.D., či přednášku PhDr. Martina Jára, spoluzakladatele Ligy otevřených mužů. Bez této informační přípravy by další etapy výzkumného šetření neměly smysl, neboť by neměly na čem stavět. Důležitost této fáze zdůrazňuje také Gavora, který uvádí, že jde o „*investici, která se výzkumníkovi vždy vyplatí.*“ (Gavora, 2000, s. 16).

Když jsem měla stanovený výzkumný problém a připraveny otázky, zvolila jsem si výzkumnou metodu, kterou bych pak využila pro sběr dat. Podrobně jsem se jí věnovala v předchozí kapitole, na tomto místě ji tedy již popisovat nebudu. Před samotnou aplikací metody jsem považovala za vhodné ověřit její funkčnost a případná úskalí v tzv. *předvýzkumu*. Předvýzkum je vlastně jednou z etap výzkumného šetření, ve které jde o „*ověření nosnosti nástroje na malém souboru lidí.*“ (Gavora, 2000, s. 69). Předvýzkum jsem uskutečnila s mými čtyřmi přáteli, z nichž dva byli studenty vysoké školy a dva pracující. Všichni tito muži se pohybovali ve stejném věkovém rozmezí jako partcipanti výzkumného šetření, pocházeli z Ostravy. Tři z nich byli nezadaní, jeden žil v partnerském vztahu. Při kladení otázek jsem zjistila, že některým z nich mí přátelé nerozumí, nechápali, co od nich chci vědět a jak odpovědět. To bylo způsobeno příliš obecnou formulací těchto otázek, což způsobilo nedorozumění a potřebu přátel o upřesnění. Díky předvýzkumu jsem tedy měla možnost své otázky přeformulovat a při realizaci první „opravdové“ ohniskové skupiny jsem si byla již jistější.

5.4.2 Sběr dat

Celkem jsem realizovala čtyři ohniskové skupiny, z nichž první se skládala z celkem devíti dotazovaných a zbylých tří se účastnili vždy čtyři respondenti.

V úvodu každé skupiny jsem v krátkosti představila téma, jímž se má diplomová práce bude zabývat, a zmínila pravidla, která by měli participanté v průběhu ohniskové skupiny dodržovat. Ve své práci je uvádí Hendl (2005) takto:

- Je potřeba, aby se do diskuse aktivně zapojili všichni zúčastnění.
- Vždy mluví pouze jeden dotazovaný, ostatní mu neskáčí do řeči, počkají až dokončí myšlenku a poté mohou reagovat.
- Neexistuje správná či špatná odpověď, vše co respondenti ve svých výpovědích řeknou, je pro výzkumníka zajímavé.
- I vyjádření nesouhlasu je správné, jde nám o různý pohled na daný problém.

Poté jsem informantům pustila dva krátké reklamní spoty znázorňující případ dvou rodin, kde už tradiční rozdělení rolí muže a ženy neplatí, ba naopak, je přímo jeho krajním opakem - žena chodí do zaměstnání a finančně zabezpečuje rodinu a muž se stará o chod domácnosti a pečuje o děti. Tyto ukázky byly provedeny vcelku humornou formou a jejich cílem bylo účastníky výzkumného šetření uvolnit, vtáhnout do tématu a „rozmluvit“. Každý z participantů byl následně dotázán, jak na něj reklamní spoty zapůsobily a zároveň se tak představil ostatním účastníkům.

Ústřední část každé ohniskové skupiny tvořily již jednotlivé názory účastníků podle mnou zvolených otázek. Otázky jsem měla připraveny dopředu, ale jejich pořadí nebylo pevně dané – záviselo na tom, jaká byla ve skupině dynamika a jakým způsobem respondenti odpovídali. V každé skupině se navíc vynořily i nové otázky, které vyjadřovali přímo informanti.

Závěr sezení jsem věnovala shrnutí problematiky a účastníky požádala o závěrečné slovo a zpětnou vazbu. Mile mne překvapilo, že v každé skupině se vyjádřila většina participantů v tom smyslu, že se jim diskuse nakonec velice zalíbila, i když se jim do ní původně vůbec nechtělo a měli z jejího průběhu obavy. Někteří se chtěli diskuse dokonce zúčastnit znovu.

Jednotlivé skupiny se uskutečnily v období od listopadu roku 2010 do února roku 2011 v prostředí zasedací místnosti jedné ostravské firmy. Délka jejich trvání se

pohybovala přibližně v rozmezí od 90 do 120 minut, přičemž vzhledem k velikosti trvala nejdéle skupina první. Průběh ohniskových skupin byl nahráván na diktafon.

Jak jsem již uvedla výše, první ohnisková skupina se oproti ostatním vymykala svou velikostí. Na začátku svého výzkumného šetření jsem se totiž domnívala, že tento počet bude, s ohledem na intenzitu diskuse uvnitř skupiny, vhodnější. To pramenilo z mých obav, že participant nebudou chtít sami hovořit. Po realizaci skupiny i následném přepisu pořízené nahrávky jsem však zjistila, že je tomu právě naopak. Navíc někteří respondenti se v diskusi angažovali mnohem více než ostatní. To je vždy riziko větší ohniskové skupiny a vyžaduje to velmi schopného a zkušeného moderátora (Morgan, 2001). Vzhledem k tomu, že jsem metodu ohniskové skupiny realizovala vůbec poprvé jsem tedy došla k závěru, že raději realizuji více skupin o menším počtu dotazovaných.

5.4.3 Analýza textu

Ihned po skončení každé ohniskové skupiny jsem pořízený záznam převedla do textové podoby a získala tak materiál, který jsem mohla začít analyzovat. Analýza textu byla vždy provedena v mezidobí jednotlivých ohniskových skupin, jelikož samotná analýza může ovlivnit průběh dalšího sběru dat. O zkoumaném jevu získáme totiž nové informace, které mohou být při dalším zkoumání pro nás užitečné (Strauss, Corbinová, 1999). Analýza vždy ovlivní náš pohled na daný problém a pomůže nám určit, na co se dále ve výzkumu zaměřit. Napoví nám, jaká oblast může být pro naše výzkumné šetření ještě zajímavá a přínosná.

V analýze každého materiálu jsem využila techniku otevřeného kódování, kdy jsem si text rozčlenila do jednotlivých významových jednotek a na základě toho jim přiřadila jednotlivé kódy. Ty jsem pak mezi sebou porovnávala a snažila se je podle podobnosti či odlišnosti uspořádat do vzájemných vztahů a kategorizovat je.

5.5 Kategorizace

Z analýzy textu vzešlo celkem sedm kategorií a šest subkategorií. Jejich přehled uvádím níže:

5.5.1 Mužský ideál

5.5.1.1 Mužství jako ne-ženství

„To je spíše otázka na ženské ne...?“ (JB 1)

„To je dost blbá otázka, bo já se moc na chlapy nedívám...“ (JV 4)

„Potom se mi samozřejmě líbili ti, kosmonauti, a...jako ne fyzicky, ale...“ (OM4)

„...to jako nikdy nebylo nic jako ženského. Že třeba nějaká hrdinka, že bych obdivoval její vlastnosti nebo takhle, tak to se mi fakt jako nikdy nestalo.“ (RS 3)

V teoretické části jsem se podrobněji věnovala tomu, že mužství je v naší společnosti definováno negativně, tedy jako protiklad ženství. Tento fakt byl znát i ve výpovědích dotazovaných, kdy se vynořilo téma, jaké měli vzory v dětství a jaké charakteristiky by měl podle nich mít ideální muž. V tomto ohledu se v každé skupině, s výjimkou druhé, ihned projevila nejistota respondentů, kterou dávali najevo odmítnutím a vyjádřením toho, že se na jiné muže nezaměřují.

5.5.1.2 Ideál - nadpřirozená bytost?

„...asi to bude nějaký superman... všude se objeví v tu pravou chvíli...“ (OM 4)

„A hlavně měl svaly, byl hezký, byl hezké postavy a tak...prostě na něho letěli ženské.“ (MG 4)

„Chuck Norris, ten byl dobrý.“ (MCH 1)

„...Steven Segal, podle kterého mám do dneška dlouhý copek... obdivovali sme akční hrdiny jako Rambo, Rocky, prostě Staloneho, Schwarzeneggera...možná proto, že obhajovali tu pravdu, to právo.“ (ZP 4)

„...asi v dětství jsme měli všichni nějakého hrdinu...právě nějakého rytíře...nebo supermana právě, který oplýval nadpřirozenými schopnostmi...“ (OB 3)

„Jako určitě v dětství to byl pro mě určitě otec jo...“ (AK 2)

„...ideál muže je ten, který prostě...kterému všechno vyšlo jo...a takový prostě není.“
(MCH 1)

„v dnešní době třeba já nemám nikoho komu bych se chtěl vyrovnat.“ **(AK 2)**

Konkrétní ideál se postupně měnil v závislosti na věku respondentů, v dětství však prototyp ideálního muže dotazovaní nacházeli především v médiích. Za vzory jim sloužili **akční hrdinové**, z nichž nejčastěji uváděli Supermana a Ramba, a také **sportovci**, zejména fotbalisté. Otec jako vzor, popřípadě jiný muž, který se vyskytoval v blízkosti respondentů v jejich dětství, byl zmíněn pouze ve třech případech. Do této kategorie jsem zařadila také poukazování některých participantů na **nedosažitelnost ideálu**, popř. jeho nesmyslnost.

5.5.1.3 Ideál jako dovednost

„...jsou pro nás hrdinové prostě úspěšní lidi jo... chce být opravdu úspěšný, aby měl ty prostředky a ty možnosti zabezpečit tu rodinu...“ **(RK 2)**

„...dva vzory byly pro mě samozřejmě můj otec a...taky můj strýc. Otec...prostě našel si práci, ve které je do dneška, už je tam dvacet nebo dvacet pět let, hm, neustále zvyšuje, zdokonaluje se, dokonalé jazyky prostě...“ **(ZP 4)**

„... obdivuju třeba muže, kteří dokážou skloubit rodinu a zaměstnání.“ **(MG 4)**

„...najde odvahu prostě začít třeba od píky a ví, že za několik let prostě teprve dosáhne toho úspěchu.“ **(OM 4)**

„...udělat šťastným sebe sama i tím, že se dokážu zabavit a splnit si nějaké své tajné sny“
(II 3)

„za takovým prototypem by měly být vidět hlavně nějaké záslužné činy pro druhé... minimálně v měřítku, které, kterou ocení třeba jeho rodina nebo nejbližší přátelé, spolupracovníci...“ **(MCH 1)**

„...dokáže ovlivnit své okolí tak, aby...dokáže ho ovlivnit k lepšímu ne naopak burcovat k něčemu špatnému...“ **(RS 3)**

Ukázalo se, že v dospělosti odvozují tito muži ideál zejména od toho, co člověk dokáže. Přitom hlavním kritériem byla pro informanty **pracovní úspěšnost** a s tím související **schopnost zabezpečení rodiny**. Z odpovědí dotazovaných lze vyčíst, že pro přiblížení se ideálu je v tomto ohledu potřeba využívat určité strategie, jako např. **aktivní přístup k životu** či **sebezdokonalování**. Patrná byla ale i orientace na druhé, na své blízké okolí, kdy participanti zdůrazňovali **pro-sociální hodnoty**.

„...určitě by to měla být nějaká osobnost, z toho člověka to musí vyzařovat prostě.“
(JB1)

„...musím vypadat trochu jako..reprezentovat sám sebe...“ (TK 1)

„...vždycky když něco řekne, tak to splní, prostě drží slib jo, hm, nemění, nemění svoje postoje...“ (RK 2)

„...má ty svoje zásady a těch, těch se drží (FH 3)

Mezi vlastnostmi a schopnostmi, které by měl mít ideální muž, se objevovaly tyto: **charisma, umění sebeprezentace, zásadovost a schopnost dostát svým závazkům**.

5.5.2 Český muž = nevychovaný muž?

„...co mi řekl kolega Angličan...čeští muži smrdí a čeští muži plivou na zem... je to prostě nechutné“ (II 3)

„...je to vlastně vnímáno, jo, u nás v republice možná i ve světě, prostě chlap, s pupkem, který sedí u televize a...má v ruce pivo.“ (MG 4)

„Muži podle mě neumí pořádně v naší společnosti sebe sama tak prezentovat, protože to asi nepovažují za důležité, ale já si myslím, že to důležité je...panuje obecně takové to, že chlap hlavně ráno v šest vstát na šichtu, přijít prostě z šichty domů, tam se osprchovat a prostě fungovat, vůbec nenapadne nikoho, že už třeba do té práce by měl člověk přijít upravený hezky“ (TK 1)

„...dneska kdo může, tak třeba kvůli penězům tě podrazí prostě bez charakteru, bez ničeho.“ (AS 2)

„...nechcou se vázat, hm, je větší šance na kariéru, takže i kariéristů přibýlo (RK 2)

„...myslím si, že jsou víc volní jako chlapi oproti té předchozí době...“ (OM 4)

„Dnešní český muž, když to srovnám třeba s mým dědečkem, mým otcem a vůbec tou generací...je daleko více sebevědomý, dynamický, hmm...protože nad sebou nemá ten pomyslný prst prostě komunismu“ (RS 3)

„...se opravdu nebojí dělat nějaké rozhodnutí, které sou hmm...řekněme...nechcu říct šokující, ale nějaké...kreativnější ...“ (JG 1)

„...my sme takoví akčnější“ (JM 1)

„...je daleko sebevědomější jo, nemá takové ty zábrany...“ (MB 1)

...je opravdu pořád daleko míň samostatný...než...a poradný v obecném slova smyslu než třeba na tom západě My sme pořád zvyklí na to, že za nás udělá spoustu věcí prostě někdo jiný. V tomhle směru si myslím, že sme daleko míň samostatní.“ (TK 1)

V rámci ohniskových skupin bylo probíráno také to, jakou představu mají obecně respondenti o dnešních mužích, přičemž jejich charakteristika vycházela z prostředí České republiky. Velký význam dotazovaní přikládali rozdílům týkajících se věku a sociálního původu. Nakonec ale charakterizovali většinou muže v jejich věkovém rozmezí, přičemž ho porovnávali s dvěma předešlými generacemi – tedy s generací jejich rodičů a prarodičů. Dnešním mužům byl informanty vytýkán **nedostatek přiměřené péče**, ale také **slušného vychování**. V porovnání s předchozími generacemi jsou dnešní muži **sebevědomější, průbojnější a nebojí se tolik riskovat**. Na druhou stranu se podle participantů u českého muže stále objevují vlastnosti jako je **bezohlednost, nesamostatnost, pohodlnost** či **snaha vše obejít**.

5.5.3 Alternativní mužství

V této kategorii jsou zachyceny vzorce mužství, které nejsou pro danou společnost typické, *nepřevládají* v ní. Je to tedy jakýsi protiklad hegemonní maskulinity, o níž bylo hovořeno v kapitole 1.1 o identitě. K pojmenování mě inspiroval výrok jednoho z respondentů:

„...měl jsem si s nima (se ženama) co říct prostě a ty jednotlivé témata jsem s nima probíral a tohlensto asi nedělá běžný chlap...“ (ZP 4)

5.5.3.1 Muž doma a žena v zaměstnání

„...ta žena, jako když to vztáhnem na tu rodinu, jo, tak je, tak je v podstatě matkou a i biologicky je vůči tomu dítěti musí vykonávat více funkcí... děti rodí ženy že...takže jako nějaký ten základ toho, té role muže je prostě dán biologicky podle mě, jo... ty role se můžou prohodit, ale nějaký ten základ je opravdu dán biologicky. Je to přirozenější, protože to tak biologie chtěla.“ (JV 4)

„...je zažité, že ten chlap by se měl postarat...že žena vlastně má být ta, která vychovává a chlap má vydělávat... i tím, že je to tu tak zažito, tak ten chlap spíš bude asi přirozeněji, hm, fungovat v té práci než, než...než naopak.“ (RK 2)

„...není žádný problém, aby prostě muž vychovával dítě, zůstal s ním doma, ale prostě přirozenější je, jako je to tak dáno prostě biologicky, že by to měla dělat žena. Generačně to tak dříve bylo a myslím si, že tak by to prostě mělo být dál.“ (MG 4)

„...jednomu se vyplatí zůstat doma, druhému se nevyplatí zůstat doma. Já sám toho spíš zastáncem nejsem, já si třeba nedokážou představit, že bych s dítětem zůstal sám doma... hm, je to taky dáno tím, že asi budu vydělávat, hm, víc než, víc než moje žena, takže si myslím, že taky proto nezůstanu doma.“ (MG 4)

„...opačný extrém, který si myslím, že...může být dle mého názoru za jediného předpokladu...že ženská vydělává strašné peníze, chlap nemá práci třeba nebo má mizerně placenou práci a to nejlepší co pro tu rodinu může udělat je, že zůstane doma a bude pečovat o dítě a o domácnost.“ (II 3)

„...jestli ta žena chce jít vůbec jako, jestli chce pracovat. No já nevím jako, já si myslím, že moje žena třeba by to ani nechtěla, že ona je ráda s tím dítětem.“ (MO 2)

„...znám několik takových případů, že muž měl skutečně méně výhodnou pozici na to živit rodinu, prostě zajišťovat ji finančně, takže zůstal v té domácnosti.“ (RS 3)

„...manželka bude vydělávat...ale když to nebude klapat, vždycky to první bude, to okolí, se dívat na toho chlapa – jakto, že ta rodina nemá na to vyoblikat toho svého kluka... vždycky se bude ukazovat prst na toho chlapa.“ (RK 2)

Již jsem zmínila, že v úvodu každé ohniskové skupiny byly účastníkům promítnuty krátké reklamní spoty, kde byly role muže a ženy „převráceny“. Muž byl v domácnosti a pečoval děti, žena chodila do zaměstnání. Na toto dotazování reagovali ve všech případech tak, že jde o úplný extrém, ke kterému u nás nedochází a poukazovali tak na nereálnost ukázek. Nicméně několik respondentů uvedlo, že již ve svém okolí muže, kteří zůstali na mateřské dovolené, znají a že v takové záměně rolí nevidí problém. Když však byli participant dotázáni, zda by byli ochotni tento „opačný“ model přijmout také, zdůrazňovali ve svých výpovědích **význam užitku** a uplatňovali **kritérium materiality**. To znamená, že tento stav připouštěli pouze pod podmínkou, že finančně se rodině více vyplatí, aby pracovala žena. Ve skupině č. 4 vyjadřovali účastníci navíc názor, že základ mužské a ženské role spočívá v jejich fyziologických rozdílech a proto je **péče o dítě pro ženy přirozenější**. Patrné bylo i **odkazování k tradici** a **zdůrazňování funkčnosti rozdělení** rolí tak, jak tomu bylo v dřívějších dobách. Zajímavá byla domněnka objevující se ve skupině č. 2, a sice, že za případné finanční problémy bude zodpovědný vždy muž, a to i v případě, že vydělávat bude žena.

5.5.3.2 Muž - metrosexuál

„... každý se nějakým způsobem snaží vypadat dobře...“ (JB 1)

„...chcou dobře vypadat a chcou prostě sbalit nějakou holku...“ (JG 1)

„...oddalování té tvrdé mužské skořápky a přibližování se té měkčí ženské vizáži asi jo...“ (II 3)

„...ta žena asi v něm neuvidí něco hlubšího...nebo...něk...někou budoucnost.“ (MCH 1)

„...to jsou prostě lidé, kteří se prostě snaží něk, mají takovou masku svým způsobem...těchhle lidí si jednak nevážím a jednak si opravdu myslím, že to je jenom přetvářka... chce to něco hlubšího než jenom ta vizuální stránka.“ (FH 3)

„...mně třeba eventuálně se to moc nelíbí... nebo nelíbí... v podstatě to neřeším“ (JV 4)

„No mně se to teda nelíbí...ne ale prostě já s tím taky nemám problém, podle mě je to jenom jako naplnění nějakého trendu.“ (OM 4)

„...ten člověk mi nesedí, protože já s tím nesouhlasím jaký má on hodnoty, ale na druhou stranu proč to řešit. Ať si každý dělá se sebou co chce.“ (RK 2)

„Já třeba ty kluky obdivuju, já bych si nenašel čas zajít dvakrát týdně do solárka, dvakrát týdně na manikúru, pedikúru...mně se do toho nechce, protože, kdybych se měl o sebe...já a ni nemám k dispozici to, abych se o sebe mohl starat tak...“ (MG 4)

Do subkategorie alternativního mužství jsem zařadila také debatu nad typem muže, který nadměrně pečuje o svůj vzhled. Podle dotazovaných je tento typ jakýmsi **módním trendem** dnešní doby, i když stále **menšinovým**. Během diskusí se participantů shodli na tom, že muži, kteří si extrémně zakládají na svém vzhledu se vyskytují vlastně spíše mezi mladšími ročníky a jejich hlavním motivem je mít **úspěch u žen**. Ženám, zejména mladším se tento typ mužů podle dotazovaných líbí, ale berou ho spíše jako **pobavení** - v dlouhodobém vztahu s ním nepočítají. S tímto pojetím mužství se dotazovaní, až na dvě výjimky, neztotožňovali, naopak měli vůči němu výhrady. Najevo dávali **nesouhlas** s tímto životním stylem, který považují za **povrchní**, ale v zápětí dodávali, že je to každého osobní věc a deklarovali svou **lhostejnost**.

5.5.4 Muži v oslabení?

„...muži jsou postupem doby tak jsou vlastně tak jsou míň plodní vlastně a jedno ku druhému...“ (AK 2)

„...chlapi ztrácí dominantní roli jo, kterou prostě měli.“ (JV 4)

„...stírá se to... ty rozdíly...“ (OM 4)

„...prostě se ty role přibližují a vlastně to nemá žádný negativní efekt na fungování té rodiny a společnosti...“ (FH 3)

„...chlapi si musí osobovat nějaké ty role, které před tím měly ženy.“ (MG 4)

„...ženy ty možnosti začínají prostě chlapům nabourávat jo, dostávají se na ty, na ty vedoucí funkce...ale jako nevnímám jako nic špatného, když prostě ženy zastávají ty, hm, prostě hlavní funkce...“ (MG 4)

„Je to přirozený problém, protože člověk zas je zakódovaný prostě jinak, jako že by měl on, že...když se to stane, tak se s tím...zase mu přibude jedna starost, že si musí poskládat v hlavě, že teď to bude prostě bohužel jinak a seš teďka ten slabší hráč, jako je to tak. Problém tam je, není to jenom tak, dobře ty vyděláváš víc, já bohužel teď nemám prachy.“ (RK 2)

„...musí být hrozné když přijde o tu práci a není schopen tu rodinu zabezpečit, protože opravdu primárně je ten chlap vždycky vnímán tím, aby zabezpečil tu rodinu...ta doba přináší krizi mužů jakožto mužů ve společenském žebříčku.“ (TK 1)

„Když ten chlap není schopen se o tu rodinu postarat, postarat se o svoje děti, to беру jako selhání, že prostě zjišťuje, že najednou prostě není schopen se o tu rodinu postarat tak jak by sám chtěl.“ (RS 3)

„...to se týče práce...ano, v dnešní době se setkáváme, že jsou manažerky, ředitelky, majitelky velkých firem a tak podobně, ale...dobře, tak jsou, jako já to nemám nikomu za zlé, když je dobrá v tom, co dělá, tak ať je, jo, ale já si myslím, pokud se jedná o to soukromí, o to zázemí, tak...stejně tam ten chlap vždycky bude figurovat.“ (AK 2)

„Muž je stále ještě dominantní, určitě jo...protože je ten, který, hm, častěji chodí do práce a vydělává víc.“ (RK 2)

„...muž je...muž byl, je a bude si myslím že trošku víc než žena v tom postavení v té společnosti...to si myslím, že zůstane. (II 3)

V rámci výzkumného šetření se objevila i otázka, jak vlastně nyní vnímají participantů své postavení ve společnosti. V této záležitosti převládal názor, že tím, jak mezi muži a ženami dochází k postupnému **vyrovnávání** v oblasti finanční nezávislosti, muž **ztrácí své výsadní postavení**. I přesto je muž ale obecně mezi respondenty chápán jako ten **dominantní**. Nadřazenost vůči ženám dotazovaní dávali do souvislosti s tím, že ve většině případech je to právě muž, který je pro rodinu větším **zdrojem příjmů**. I zde tedy uplatňovali **kritérium materiality**.

5.5.5 Očekávání společnosti

„...od muže se očekává, že se dokáže postarat o rodinu...“ (OB 3)

„...chlap v dnešní době stále ještě přetrvává to, že se cítí ten hlavní, který má tu rodinu zabezpečit.“ (RK 2)

„...dneska je důležité vytvořit si nějaký post, nějaké zázemí, zabezpečit se do budoucna...“ (AK 2)

„...čím víc bude stoupat tlak společnosti na ty chlapy... tak tím spíš se ten člověk fakt bude muset snažit (MCH 1)

„...aby dobře vychoval své potomky a tím vlastně zabezpečil tu generaci dál...“ (TK 1)

„...já ještě pořád to vnímám tak, že by to měl být ten muž, který zabezpečí tu rodinu, finančně, tak to vnímám já.“ (MG 4)

„...chlap stále, stále ještě je ten, který tu rodinu on za ni zodpovídá z toho materiálního, z té materiální stránky...“ (RS 3)

„...v podstatě jako je to pro něho je to asi taková přirozenější role...základ toho, té role muže je prostě dán biologicky podle mě...“ (JV 4)

„...je zažito, že ten chlap má být ten silnější, který ochrání, který se postará“ (RK 2)

Podle respondentů v současné společnosti jednoznačně stále přetrvává to, že muž je ten silnější, ten, který má **finančně zabezpečit rodinu**, postarat se o ni. Od muže se také očekává, že bude sexuálně potentní, že zplodí děti. Z výpovědí je vidět, že tato očekávání muži přijali za své a ztotožňují se s nimi.

5.5.5.1 Partnerské vztahy

Tato subkategorie zahrnuje představy informantů o tom, co od nich očekávají ženy, ale také to, co naopak od žen očekávají oni.

„...Tak určitě by měla být přitažlivá, na to se asi dívá každý chlap.. důležité je, aby to nějak zajiskřilo mezi těma dvěma jo, ale pak už je to myslím o něčem úplně jiném ten vztah...“ (TK 1)

„Já myslím, že dlouhodobý vztah není o pozlátku, že to je o něčem jiném jo...pokud spolu vnitřně ňák spolu nehrajou nebo...nehrajou si na notu tak...tím to končí jo...“
(JB1)

„...hm...aby byla vtipná, sportovní typ, abysme i...měli společné zájmy, prostě abysme se spolu... prostě...nenudili. A hlavně by neměla kouřit.“ **(OB 3)**

„...určitě by měla mít smysl pro humor...“ **(RS 3)**

„...Abych s ní mohl někam vyjet i ven...třeba pod stan, do přírody, a ona se z toho úplně nesložila...což jsem taky zažil třeba s bývalou partnerkou...jako že nemá teplou vodu a svoje pohodlí postě...neměla by být prostě...asi žádná fíflena no...“ **(OM 4)**

„...chlap taky potřebuje, aby když něco udělá doma, maličkost, byl oceněn.“ **(JB 1)**

„...ať pochopí, že pokud bude mít dobré zázemí v práci, v práci to bude fungovat, tak potom bude fungovat doma dobře, bude mít dobrou náladu, bude se starat o to děcko, bude vysmátý i na ni...“ **(II 3)**

„...potřebuju tu chvilku pro sebe...“ **(MP 1)**

„...potřebuje jednou nebo dvakrát do týdne někam zajít, zajít si s klukama popovídat
(JG 1)

„...Ženská musí poznat když v určitém momentě chlap potřebuje klid, ať už je to klid, že do něho nic nemluví, ať už je to klid, že po něm nic nechce.“ **(RK 2)**

„...Když je v tom vztahu ta důvěra, můžeš dát i té druhé osobě i volnost, nemusíš se starat.“ **(AK 2)**

„...o domácnost by se taky měla umět postarat... že mi třeba vyžehlí...a bude prostě udržovat domácnost v nějakém stavu...“ **(FH 3)**

„...samozřejmě taky musí umět...já nevím...sice ona má zvládat všechny domácí práce, ale má být aspoň trošku manuálně zručná, aby taky všechno zvládla.“ **(JV 4)**

Ve výpovědích se respondenti zaměřovali především na vlastnosti a dovednosti, které by žena měla podle nich mít, přičemž je vztahovali ke každodennímu

životu ve společné domácnosti. Zde se projevilo to, že většina dotazovaných mužů již má v tomto ohledu nějakou zkušenost za sebou a z ní také při formulaci očekávání vycházeli. V tomto ohledu dotazovaní vyjadřovali zejména potřebu **volnosti** a zachování **vlastního prostoru**, což je však podmíněno vybudováním **vzájemné důvěry**. Volností měli muži na mysli to, že partnerky budou **tolerovat** a **podporovat jejich zájmy** a volný čas trávený s přáteli. Žena by měla umět muže také **ocenit** – jeho úspěchy v práci či to, že jí vypomůže s domácími pracemi. Důležitý je pro život také **smysl pro humor, společné zájmy** a to, aby se žena uměla dobře **postarat o domácnost**. Nijak konkrétně se respondenti nevyjadřovali k **fyzické atraktivitě**, ta je sice důležitá, ale ve vztahu si partneri musí především **rozumět**.

„...třeba u mojí ženy toho, stačí fakt nějaké maličkosti, pozornost... (AS 2)

„Pomoc co se týče stránky běžného denního života... je ráda, když ji pomůžeš.“ (AK 2)

„...když bude mít větší pozornost a vědět, že člověk ji oceňuje co dělá, a toto, tak nebude si stěžovat, že toho má hodně, i kdyby toho měla fakt moc.“ (RK 2)

„...Já myslím, že žena potřebuje od chlapa, aby ji hlavně podpořil, podržel v nákých těžkých situacích...“ (OB 3)

„...aby se mohla na něho spolehnout.“ (II 3)

„...prostě by měl být milý, umět tu ženu pobavit, rozesmát, být galantní...asi tak.“

„...ten muž hledá...když třeba chce nákou ženu z té vyšší společnosti, ale na ni nedosáhne, protože on nemá ty prostředky, aby na ni dosáhl, on jí nemůže nabídnout to, co jí nabídne někdo jiný ...a... nebudem si nic nalhávat...dneska...dneska to není jen o tom, že ten chlap je šarmantní a milý jo...“ (MCH 1)

„...Jak jsme se celou dobu bavili, ženské obecně chtěou chlapa, který se postará o tu rodinu, hm, pomůže jí třeba v domácnosti...bude se starat o děti, jo...“ (OM 4)

„...aby si pamatoval kdy má narozeniny, jejich výročí, aby prostě viděla ten zájem od něj taky...“ (TK 1)

Očekávání žen od mužů dávali respondenti do souvislosti zejména s tím, že ženy hledají u muže nějakou **jistotu a finanční zabezpečení** – k tomu se také dotazovaní v osobním životě snaží směřovat tím, že přičítají velký význam pracovní úspěšnosti. Kromě finančního zabezpečení ale ženy potřebují pocítovat z jejich strany **zájem**, projevující se pomocí v domácnosti, podporou a oceněním. V souvislosti s projevováním tohoto zájmu se rozvinula také debata na téma chod domácnosti:

„...mám pocit, že to není ani tak o těch rolích, které si ti dva rozdělí jo...že by si neměli jako dávat žádné role, že ty si ten, který bude dělat to a to a to, a já sem ten kdo bude dělat to a to a to...“ (MCH 1)

„...takovéto rozdělení už vyloženě na ty ženské a ty, ty mužské, takovéto striktní, že už to asi fakt jako není no.“ (OM 4)

„...nemůžeme říct, co je mužská a co je ženská práce.“ (MG 4)

„...podle mě už není mužská a ženská role, ale prostě si pomáhají...když oba dva chodí do práce, tak nevidím rozdíl v tom, že by oba dva nemohli...mít nádobí, oba dva nemůžou prát a tak dále...takže to si myslím, že dneska už asi taky není přímo...hm...práce určena pro muže, určena pro ženy.“ (OB 3)

Ve svých výpovědích respondenti vyjádřili názor, že striktní rozdělení úloh v domácnosti podle toho, zda jde o ženu či o muže v dnešní době již neplatí tolik jako dříve a zdůrazňovali **pružnost ženské a mužské role** v domácnosti. Nejvíce to bylo patrné ve skupině č. 1.

„...asi nejsem ten zářný typ muže, který by pral nebo žehlil, v životě jsem nepral, v životě jsem nežehlil... ale jako samozřejmě pomáhám s určitými věcmi v domácnosti, s dětmi...“ (JG 1)

„...já dělám nějaké práce, ..., jako manželka, dělá nějaké práce a výjimečně si ty funkce prohodíme. Jako třeba fakt si košile žehlím opravdu výjimečně, když se... nechce nebo jí něco je nebo prostě není doma...ale jsou prostě věci, které normálně si myslím, že chlap v domácnosti nedělá, jako věšení prádla na balkoně a setká se s druhým chlapem a povídaj si o tom na jaký, na jaké stupně mají zapnout pračku, aby se to prádlo dobře vypralo jo.“ (MG 4)

není zesměšnění toho muže když doma pere, když pomůže já nevím s vařením, s mytím nádobí nebo s žehlením... (OB 3)

„...já se třeba vyhýbám nějakým věcem jako je třeba mytí záchodu nebo vaření, to by nedopadlo asi dobře, ale jinak...jako luxování, utírání prachu, chození na nákupy teďka zbývají na mě, protože já mám auto, takže nechci, aby to ... tahala...“ (JV 4)

„...tědka manželka je doma, takže se o domácnost stará ona vesměs. No ale, když pracovala tak sme se to snažili též nějak rozdělit, sice jakože ona udělala většinu, ale snažím se zapojovat jako takhle.“ (MO 2)

„...vyloženě takové ty práce, které jsou vnímané jako ty ženské, tak že...jak tady bylo právě to praní prádla, žehlení, vaření, tak jako k tomu se fakt přichomítnu málokdy.“ (OM 4)

Když však respondenti popisovali příklady ze svého života s partnerkou, bylo zřejmé, že v realitě dodržování tradičních rolí často přetrvává. Je zajímavé, že všichni dotazovaní považují svůj podíl v domácnosti za pouhou **pomoc partnerce**, z čehož lze usoudit, že starost o domácnost je mezi nimi stále chápána především jako povinnost ženy. Jako ženské jsou některými respondenty vnímány domácí práce, především žehlení, vaření a praní prádla. Do domácnosti se respondenti zapojují zejména v úlohách jako je utírání prachu, luxování či obstarávání nákupů.

„...je to hlavně na domluvě mezi těma dvěma – je to o domluvě na tom kdo má jaký pracovní režim, kolik času třeba stráví práci a kolik času doma.“ (MP 1)

„...když někdo vydělá více, tak je lepší, hm, .obětovat vlastně tu jeho část toho...té jeho úlohy v té domácnosti...“ (FH 3)

„...s těma videama co tam byli...to může být dle mého názoru za jediného předpokladu...že ženská vydělává strašné peníze, chlap nemá práci třeba nebo má mizerně placenou práci a to nejlepší co pro tu rodinu může udělat je, že zůstane doma a bude pečovat o dítě a o domácnost...“ (II 3)

Dotazovaní ale také zdůrazňovali **význam dohody** na rozdělení jednotlivých povinností, a to hlavně vzhledem k časovým možnostem obou partnerů. Ve všech

skupinách se objevoval názor, že větší účast na domácích pracích by měl mít ten, kdo nemusí trávit v zaměstnání tolik času a není tedy většinou pro rodinu hlavním zdrojem financí.

5.5.6 Vyrovnávání se stereotypy

Tato kategorie obsahuje určité stereotypy, se kterými se muži někdy setkali, popř. se s nimi stále potýkají. Nejčastěji zmiňovali informanti stereotyp, který říká: „Chlapi nebrečí“:

„chlapi brečí míň než ženské...ty city jsou určitým způsobem dány taky informací, kterou máš už v genech...“ (MG 4)

„...není vhodné ty emoce projevovat za všech okolností...“ (TK 1)

„...mezi...zejména mužskou společností ukázat prostě slzy se prostě bere jako že se to nehodí...“ (FH 3)

„...já nevím, prostě člověk, který bude dělat někde dělnickou profesi a rozplá...rozpláče se tam nad tím pásem tak ho prostě zadupou ti kolegové.“ (JB 1)

„...kdyby se patnáctiletý kluk právě třeba na té Stodolní rozbřečel, že tam vidí svoji lásku, která se líbá tam s někým jiným chlapem, tak zase ti další jeho kolegové by ho ušlapali, kdežto když...já nevím...dejme tomu v třiceti už si opravdu uvědomí, že ztratil třeba lásku svého života, tak...může mu tá slza ukápnout a každý to pochopí...jako zase v tom jeho věku jo.“ (OB 3)

„...já si pamatuju, že jsem se s tím setkával jako dítě no...když mu někdo řekne, že je chlap, ať nebrečí, tak jako ho poslechne asi a přestane rvát...“ (OM 4)

„...to je taková tréninková pomůcka...“ (JV 4)

„...on se nebojí prostě rozbřečet se štěstím, že má syna, nebojí se rozbřečet se na pohřbu, že prostě mu zemřela matka, ale...jsou slzy, kterýma člověk ukáže to, že prostě to vzdává nebo že je zlomený...jsou slzy, za které se člověk stydět nemusí, ale nikdo tím nechce projevit slabost.“ (RS 3)

S tímto stereotypem se participantů setkávali hlavně v dětství, když se třeba zranili při nějakém sportu. Podle některých je toto sousloví jakýmsi **nástrojem pro výcvik** a jeho účel spočívá ve **zvyšování odolnosti** malých chlapců. Ve všech skupinách panoval souhlas o tom, že je tento stereotyp **nesmyslný** a **hloupý**. Ve skupině č. 1 a 4 však zazněly připomínky k tomu, že hodně záleží na důvodu pláče a na situaci, ve které muž tento cit projeví. Pokud muž slzami vyjadřuje pocity štěstí nebo naopak zármutku, je to jeho okolím tolerováno, a muž se za ně nemusí stydět. V případě, že však projeví tyto emoce z nevhodného důvodu a v nevhodné situaci (především na veřejnosti a mezi jinými muži), okolí to podle respondentů vnímá jako **nepatřičnost** a jako **známku slabosti**.

„...se jako pořád bere, že člověk brečí prostě v nějakých špatných situacích...“ (JV 4)

„Je pravda, že nevím, kdy jsem plakal naposledy, ale možná že to, co jiní dávají vlastně ten cit ven, vlastně ty emoce ze sebe pláčem, tak, hm, já to asi řeším nějak jinak, nevím přesně jak, ale fakt nevím, kdy jsem brečel jako...ale vlastně byl sem tak šťastný, tak dojatý, jak se mi narodila dcera třeba jo... ale pláč to taky nebyl jo...to spíš ukazuje tu radost.“ (AK 2)

„...tak spíš než pláčem, že jsem nešťastný, že se mi něco nepodvedlo, tak to spíš asi filtruji zlosti. Bud' se vyřvu nebo já nevím, nějak to ze sebe musím dostat pryč, ale pláč to určitě v mém případě není.“ (MO 2)

„Mně ty situace třeba stresují, já to ventiluju prostě jinak a bud' se to daří, nějak držet v sobě anebo se to víc nedaří.“ (AS 2)

„...myslím si, že ten člověk se strašně bojí toho, že ztratí tu svoji pozici v té společnosti, hmm...nemusí to být celá společnost, ale jenom několik vybraných lidí...hm...vlastně ten člověk se bojí projevit takhle a to je vlastně ten strach a to tím rčením vzniklo a pořád se udržuje.“ (FH 3)

„...já jsem sám, tak někdy mám nějaké slabší chvílky a někdy...jednak jsem asi emotivně trochu jinak nastavený...hm, po mojí matce...a když je nějaký dost dobrý film, tak jako to se do toho vžiju, že skutečně to prostě na konci třeba neudržím jako jo. Není to že člověk

u toho brečí jak by mu řezali nohu, ale prostě pustí ty slzy, protože skutečně se vžije do toho a je mu někoho nebo něčeho líto. (RK 2)

„...pláč pročišťuje mysl, takže...já si...já si občas taky pobřečím, je to zdravé...“ (ZP4)

„...před deseti lety to rčení „Chlapi nepláčou“, platilo daleko důsledněji třeba než dneska, protože ta doba se vyvíjí jo, je to uvolněnější ...chlapi se naučili ty emoce projevovat.“ (TK 1)

Když dotazovaní hovořili o tom, zda projevují své emoce pláčem, dávali někteří najevo, že to pro ně není přirozené a z takových projevů mají buďto **obavy**, nebo to vnímají přímo jako **stresovou záležitost**. Jako náhradní strategii pak volí projevování nezdravých negativních emocí⁷ jako např. hněv anebo se snaží emoce v sobě úplně potlačit. V každé skupině se ale zároveň našli muži, kteří naopak s projevem slz nemají potíže.

„...opravdový chlap, tak to je právě ten, který jako, hm, asi se dívá na ten fotbal, umí všechno spravít...“ (OM 4)

„jakože buď chlap s tím jsem se stýkal jako, s tím sem se stýkal i v dětství ...mně to říká dokonce i někdy...bud' chlap když říkám, že mě něco bolí...“ (MG 4)

„...každý učitel to dělá takhle, jakože bud' rozumný a...bud' chlap...“ (JV 4)

Někteří se místo sousloví „Chlapi nebrečí“ setkávali v dětství (a dodnes setkávají) se stereotypem „imperativního charakteru „Bud' chlap“, jenž má podle nich však stejný účel, tedy jde o jakousi **tréninkovou pomůcku**.

„...společnost má v několika případech potenciál k tomu, nebo spíš sklon k tomu preferovat ženy nad muži.. příklad rozvod manželství a zůstane dítě a dítě v devadesáti devíti, dejme tomu střelím číslo, procentech jde do výchovy ženy i když ta žena má třeba horší sociální podmínky pro výchovu než ten muž... že to není jenom tak, že muži se mají lépe než ženy, ale že to je i naopak.“ (MCH 1)

⁷ S tímto pojmem pracuje A. Ellis – za zdravé negativní emoce označuje např. smutek nebo lítost, nezdravými negativními emocemi jsou v jeho pojetí např. deprese, sebelítost nebo zlost. (Ellis, 2005)

„...jako platí ten stereotyp, že muži nepláčou tak platí, že dítě patří k matce jo...“(TK1)

„...muž je obecně vnímán jako osoba, která vydělává peníze, která by, která se často nestará o ty děti v domácnosti...“(MG 4)

„...nikdo neuvěří chlapovi, že mu ženská dělala třeba háké... že na něj byla sprostá nebo návrhy...pořád je taková tendence, že žena je ta křehká a chlap je takový ten drsoň jako jo a přitom to nemusí být pravda.“(TK 1)

„...chlap působí navenek jako že ten drsňák a...a dneska je běžné, že v tom vztahu je prostě ušlápnutej...“(JB 1)

„Prokazování toho...sexuálního obtěžování.“(FH 3)

„...pokud není součástí té doby, tak se na něho dívají špatně, pokud je někde výš, tak taky se na něho dívají špatně...“(AK 2)

V rámci stereotypů dotazovaní hovořili také o tom, v jakých oblastech jsou muži dnes znevýhodňováni. Diskuse na toto téma se nejvíce rozproudila ve skupině č. 1, kde jeden z účastníků pracoval jako právní zástupce. Nerovné podmínky vnímali především při svěřování dítěte do péče, které ve většině případech zůstává u matky, protože je stále vnímána jako ta, která se dokáže o dítě lépe postarat. O mužích dle respondentů panují ve společnosti stále rigidní představy, že jsou, na rozdíl od žen, **silní, soběstační a agresivní**, čehož některé ženy zneužívají.

5.5.7 „Přerod“ v muže

„...když jsem šel studovat vysokou a musel jsem se o sebe začít starat sám... to jsem prostě jako zjistil, že ten život je přece jenom ještě o něčem jiném“(JV 4)

„...to že člověk zjistí jako i cenu peněz, cenu času, všeho...“(OM 4)

„...když jsem si založil bankovní účet že, jako vlastní dispozice s peněžními prostředky, ke kterým mám přístup jenom já.“(MG 4)

„...a ona se mnou musela jít ty peníze vybrat a založila mi bankovní účet.“(ZP 4)

„...nějaké dosažení osmnáctého roku a hlavně maturita si myslím... odmaturoval jsem... musím se starat sám o sebe...“ (MG 4)

„...někde na rozmezí prostě patnácti let, kdy sem dostal občanku a maturitou...“ (MO2)

„...to byla jako by smrt mojeho otce...převzal jsem tolik povinností, všechno se změnilo...“ (AS 2)

„...když člověk přebírá, hm, důsledky nad tím, nad svým konáním“ (RK 2)

„...člověk jakože si uvědomí ten pocit zodpovědnosti jako za všechny svoje, za všechny svoje jako co udělá nebo neudělá, za všechny svoje činy nebo opomenutí.“ (FH 3)

Tato kategorie pojednává o tom, zda v životech mužů – respondentů existoval nějaký moment přechodu do mužské dospělosti. Participanti za tento okamžik většinou považovali období, kdy dokončili střední školu a museli si začít hledat zaměstnání, popř. šli dále studovat vysokou školu. V tomto případě vnímali přechod do dospělosti jako **střet s realitou**, kdy se museli **osamostatnit** a **sami si poradit s případnými problémy**. Jako významná byla vnímána také **možnost nakládání s vlastními prostředky**, což může poukazovat na to, jakou moc pro muže peníze představují. Někteří za období přechodu do dospělosti pokládali mezidobí od patnáctého do osmnáctého roku, což bylo spojeno s určitými „**důkazy**“, které nám v tomto období dává společnost - **obdržení občanského průkazu, dosažení plnoletosti či maturitní zkouška**. Důležitým faktorem se zdál být také **pocit odpovědnosti**.

„...myslím, že sem taky, že jsem taky ještě nedospěl a doufám, že ještě dlouho nedospěju.“ (ZP 4)

„člověk je furt hravé děcko a k tomu maximálně přidává nějaké, nějaké, hm, charakterní vlastnosti, které získává díky tomu, že dospívá...“ (RK 3)

„...já si ani teďkom nepřipadám jako dospělý...Já si připadám, já si rád hraju...já si hraju s dcerou a mě to baví, no tak hraju si, skládáme si kostky jo...“ (AK 2)

Zároveň byly respondenty vyjadřovány pocity, že se dospělými ještě být necítí a také **touha dospělost oddálit**. K tomu zejména starší muži využívají např. hru

s dítětem. Význam hry v životě muže byl zdůrazňován ve všech skupinách – nejčastěji šlo o sportovní zájmy.

6 Shrnutí empirické části

V praktické části jsem objasnila cíl výzkumného šetření a vylicila metody, které jsem k dosažení cíle využila. Podrobně jsem popsala průběh šetření a předložila kategorie, které se vynořily z analýzy získaných dat. Na tomto místě bych ráda shrnula odpovědi na výzkumné otázky, které jsem si stanovila zjistit.

Výzkumná otázka č. 1: Jaká panují podle mužů od nich očekávání v současné společnosti?

Podle informantů ve společnosti jednoznačně přetrvává očekávání, že muž bude živitelem rodiny, že bude tím, kdo ji finančně zabezpečí. Stejná očekávání mají vůči mužům i ženy s tím, že k tomu přidávají potřebu zapojení do domácnosti a potřebu pozornosti.

Výzkumná otázka č. 2: Jaké jsou dle těchto mužů charakteristiky soudobého českého muže v jejich věku?

Současného muže dotazování charakterizují spíše v negativním smyslu a jeho charakteristiky ztotožňují s obecnými lidskými vlastnostmi. Typickými vlastnostmi jsou bezohlednost, lstivost, pohodlnost a snaha vše obejít. Mužům je vytýkána také jakási nevychovanost a nezdvořilost.

Výzkumná otázka č. 3: Jaký by podle respondentů měl být „ideální muž“?

Hlavním kritériem ideálního muže je pracovní úspěšnost a s tím související schopnost finančního zabezpečení rodiny a k tomu participanti také směřují. Lze tedy říci, že zvnitřnili hlavní očekávání, která do nich společnost promítá.

Výzkumná otázka č. 4: S jakými stereotypy se dnešní muži potýkají?

V největší míře vybraní muži narážejí v životě na stereotypy ve znění „Chlap nebrečí“ a „Bud' chlap“. S nimi se setkávali především v dětství. V současném věku se muži – respondenti setkávají spíše stereotypy, které je mohou nějak znevýhodňovat v praktickém životě se ženami, konkrétně s převládající představou společnosti, že muž se nedokáže dobře postarat o dítě.

Výzkumná otázka č. 5: Existuje nějaký moment, s kterým by respondenti ztotožňovali svůj přechod do mužské dospělosti?

Jako přechod do dospělosti dotazovaní vnímají intenzivněji nějakou formu odchodu – z domu, ze střední školy nebo odchod jako ztrátu blízkých osob, bez kterých si museli sami poradit. Pro informanty je důležité také jakési stvrzení společnosti ve formě složení maturitní zkoušky či dosažení plnoletosti.

Výzkumná otázka č. 6: Jak muži vnímají své postavení v současné společnosti?

Dotazovaní se domnívají, že jejich pozice ve společnosti již není tak dominantní jako dříve a že vlivem vyrovnávání mužské a ženské role došlo k jejímu oslabení. I tak je ale podle nich stále muž nadřazen ženě – zejména proto, že je častěji živitelem rodiny.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo popsat, jak vybraní muži ve věkovém rozmezí 25-40 let nazírají na svůj sociální obraz. Tento pojem jsem si sama definovala a chápu ho jako souhrn očekávání, jež promítá společnost do těchto mužů vzhledem k jejich genderové příslušnosti.

V teoretické části jsem se orientovala na proces formování mužské identity. Dále jsem vylíčila změny, které v minulosti provázely roli mužů a popsala její současný stav, pro který se v literatuře vžilo označení „krize maskulinity.“

V praktické části jsem představila cíl diplomové práce, výzkumný soubor i metody, které jsem využila při realizaci výzkumného šetření. V neposlední řadě jsem se snažila o zodpovězení stanovených výzkumných otázek.

V této diplomové práci jsem chtěla přiblížit problematiku mužství, poukázat na jeho nelehký úděl, ale také na fakt, že tato tematika zatím stále uniká zájmu veřejnosti. Doufám, že tento text alespoň napomůže ke zvýšení povědomí o tom, s čím se dnešní muži potýkají a jaký je jejich pohled na dnešní svět mužů.

O osvětu v rámci mužské otázky se u nás snaží zejména Liga otevřených mužů. Myslím, že výzkum maskulinity by se mohl dále rozvíjet právě v rámci této organizace. Může být např. zajímavé zaměřit se na účastníky podpůrných skupin, které Liga otevřených mužů pravidelně pořádá, a pokusit se zjistit, co vede muže k zapojení do těchto skupin, o jakou skupinu mužů se nejčastěji jedná a co jim to přináší.

POUŽITÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. BAČOVÁ, V. Identita v sociální psychologii. In VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Grada, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.
2. BADINTER, E. XY. *O mužské identitě*. 1. vyd. Praha : Paseka, 2005. 266 s. ISBN 80-7185-727-0.
3. BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 2004. 290 s. ISBN 80-204-1195-X.
4. BAUMAN, Z. *Úvahy o postmoderní době*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2002. 165 s. ISBN 80-86429-11-3.
5. BIDDULPH, S. *Mužství : jak zvládat všechny mužské role*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 199 s. ISBN 978-80-7367-209-6.
6. BOURDIEU, P. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2000. 145 s. ISBN 80-7184-775-5.
7. CONNELL, R. *Gender and power : society, the person and sexual politics*. 1st pub. Stanford : Stanford University Press, 1987. 352 s. ISBN 0804714304.
8. Český svaz mužů. *Základní cíle Českého svazu mužů*. [online]. c2004, poslední revize 11.11.2007 [cit.2011-04-04]. Dostupné z: http://www.svazmuzu.cz/index.php?page=onas&page1=detail_clanku&volba=7
9. DUDOVÁ, R. *Maskulinita a maskulinity*. [online]. c2005, poslední revize 11.1.2010 [cit.2010-11-01]. Dostupné z: <<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25061/Muzi-moc-a-emoce.html>>.
10. ELLIS, A. - MACLAREN, C. *Racionálně emoční behaviorální terapie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 136 s. ISBN 80-7178-947-X.
11. FRANKL, G. *Archeologie mysli : Sociální dějiny nevědomí – 1. část*. Praha : Portál, 2003. 182 s. ISBN 80-7178-692-6.

12. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno : Paido, 2010. 261 s.
ISBN 978-80-7315-185-0.
13. GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha : Argo, 1999. 595 s.
ISBN 80-7203-124-4.
14. GOFFMAN, E. *Všichni hrajeme divadlo*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Studia
Ypsilon, 1999. 247 s.
ISBN 80-902482-4-1.
15. HARTL, P. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha : Portál, 2010. 797 s.
ISBN 978-80-7367-686-5.
16. HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1999.
ISBN 80-246-0030-7.
17. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 288 s.
ISBN 80-7178-535-0.
18. JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita : vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha : Grada,
2008. 285 s.
ISBN 978-80-247-2284-9.
19. JÁRA, M. *Mužská otázka*. (přednáška) Olomouc : Liga otevřených mužů, 25. 11.
2010.
20. KAST, V. *Krise a tvořivý přístup k ní*. 2. vyd. Praha : Portál, 2010. 168 s.
ISBN 978-80-7367-800-5.
21. KELLER, J. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2004.
204 s.
ISBN 80-86429-39-3.
22. LIPOVETSKY, G. *Éra prázdnoty*. 4. vyd. Praha : Prostor, 2008. 357 s.
ISBN 978-80-7260-190-5.
23. LYOTARD, J. F. *O postmodernismu*. 1. vyd. Praha : Filosofia, 1993. 206 s.
ISBN 80-7007-047-1.
24. MORGAN, D. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. 1. vyd.
Boskovice: Albert, 2001. 99 s.
ISBN 80-85834-77-4.
25. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha : Academia, 2009. 498 s.
ISBN 978-80-200-1679-9.

26. Nesehnutí. *Historie feminismu*. [online]. c2008, poslední revize 24.5.2008 [cit.2011-04-04]. Dostupné z: <http://nesehnuti.cz/publikace/historie_feminismu_WEB.pdf>
27. NOSKOVÁ, V. *Chraňme muže*. 1. vyd. Praha : Věra Nosková, 2010. 200 s. ISBN 978-80-87373-05-7.
28. OAKLEY, A. *Pohlaví, gender a společnost*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 171 s. ISBN 80-7178-403-6..
29. RENZETTI, C. M. – CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2.
30. RICOEUR, P. *Křehká identita : úcta k druhému a kulturní identita*. 1. vyd. Třebenice : Mlýn, 2000. 49 s. ISBN 80-902296-9-7.
31. SEDLÁČEK, M. Ohniskové skupiny a skupinový rozhovor. In ŠVARŤÍČEK, R. - ŠEĐOVÁ, K., et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
32. SLOBODA, Z. *Co je to ten „džendr“?* (přednáška) Praha : MFF UK, 20. 2. 2007.
33. STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Boskovice : Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.
34. SZALÓ, C. *Mozaika v re-konstrukci : formování sociálních identit v současné střední Evropě*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2003. 235 s. ISBN 80-210-3306-1.
35. VODOCHODSKÝ, I. Muži v ofsajdu. *Hospodářské noviny*. [online]. c1996-2011, poslední revize 29.10.2010 [cit. 2011-02-14]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-47560500-muzi-v-ofsajdu> ISSN 1213-7693.
36. VYBÍRAL, M. *Jsem blázen když, chodím na mužskou skupinu?* [online]. [cit.2011-04-04]. Dostupné z: <http://web.ilom.cz/mui-mum/tematicke-lanky/61-muska-temata/152-jsem-blazen-kdy-chodim-na-muskou-skupinu.html>